

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Μεθοδολογία και Εφαρμογές στην Κοινωνική Πολιτική

Διπλωματική Εργασία

**«Αλλαγές στο κοινωνικοοικονομικό προφίλ των γυναικών στην Ελλάδα:
ανάλυση με τη χρήση των στοιχείων της βάσης IPUMS»**

Μπακατσέλος Παναγιώτης

Υπεύθυνος Διδάσκων: Χρήστος Μπάγκαβος

Αθήνα

2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Εισαγωγή	2
Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία - Δεδομένα	5
Α. Βάση δεδομένων I.P.U.M.S.I.	5
1. Τα χαρακτηριστικά της Βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL	5
2. Διαδικασία επιλογής μεταβλητών	6
3. Δεδομένα και μέθοδος	7
Β. Σύγκριση δεδομένων I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL με τις αντίστοιχες απογραφές πληθυσμού (Ε.Σ.Υ.Ε.)	14
Κεφάλαιο 2: Κοινωνικο – οικονομικό προφίλ υπό έρευνα γυναικών	18
Α. Διαφορές με κριτήριο την εντοπιότητα	18
Β. Το προφίλ συνολικά των υπό έρευνα γυναικών	20
Γ. Το προφίλ συγκεκριμένων ομάδων γενεών (36 – 40 και 46 – 50 ετών)	24
Δ. Το προφίλ συγκεκριμένων ηλικιών (40 και 50 ετών)	29
Ε. Διαφορική γονιμότητα	35
Συμπεράσματα	38
Βιβλιογραφία	42
Πηγές	42
Παράρτημα	43

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που συντελούνται τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελληνική κοινωνία εντάσσεται και η συζήτηση για την αλλαγή στην οικογένεια, την κατανομή εργασιών και ευθυνών που παίζουν σημαντικό ρόλο στη δυνατότητα της γυναίκας να αναζητήσει εργασία. Αυτές οι εξελίξεις σε συνδυασμό με τις συγχρονες τάσεις για τη μορφή της οικογένειας, οδηγούν σε μία ευρύτερη αλλαγή και στο κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των γυναικών στη διάρκεια του χρόνου. Οι ανάγκες που διαμορφώνονται και οι δύσκολες συνθήκες οδηγούν και τους άντρες και τις γυναίκες να εργαστούν προκειμένου να ανταπεξέλθουν. Οι δυσκολίες όμως αυτές έχουν επίπτωση στην οικογενειακή ζωή στην οποία υπάρχουν, εκτός αυτών, και ρόλοι. Ρόλοι που αντικατοπτρίζουν τις αντιλήψεις τα βιώματα και τη δυσκολία προσαρμογής στις νέες συνθήκες. Ρόλοι που είναι διαφορετικοί για τα δύο φύλα, αλλά το βάρος συνηθίζεται να πέφτει στη γυναίκα η οποία, παραδοσιακά, πρέπει, εκτός από τη δουλειά της, να φροντίζει και για τις οικιακές εργασίες ή και τα παιδιά. Όλο αυτό το βάρος έχει πιθανόν συντελέσει και στην αλλαγή της γονιμότητας σε συνδυασμό με τα πρότυπα που καθορίζουν τις πιθανές επιλογές που έχει ένα ζευγάρι ή μία γυναίκα μόνη της¹.

Με βάση το γεγονός ότι η γονιμότητα αποτελεί έναν από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του πληθυσμού μιας χώρας, επηρεάζοντας συνολικά την κοινωνία, την οικονομία, και κατ' επέκταση τις πολιτικές και τις δράσεις που σχετίζονται με αυτήν, οι εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών δεν αφήνουν αδιάφορο (ή μήπως δεν θα πρέπει να αφήνουν αδιάφορο;) κανέναν. Δεν αποτελεί το μοναδικό προσδιοριστικό παράγοντα, αλλά αποτελεί έναν πολύ σημαντικό δείκτη για την εξέλιξη του πληθυσμού και για τη μελλοντική πορεία του και τα όρια τα οποία θα έχει. Ένα παράδειγμα αποτελεί το ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας, το οποίο επηρεάζεται από το δείκτη δημογραφικής εξάρτησης (δηλαδή, της αναλογίας συνταξιούχων προς τους εργαζόμενους). Ο λόγος συνταξιούχων προς εργαζόμενους συνεχώς αυξάνει αντικατοπτρίζοντας την εξέλιξη των διαφορετικών δημογραφικών δεικτών. Αυτό δημιουργεί συγκεκριμένες οικονομικές απαιτήσεις και αυξάνει το βάρος των εργαζομένων στην αποπληρωμή των συντάξεων, σύμφωνα με τον

¹ Βλ. Σχετικά: Συμεωνίδου Χ. (επιμ.), 1997, *Κοινωνικο-οικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας στην Ελλάδα*, Τόμος Β', Αθήνα, ΕΚΚΕ, σελ. 159.

ισχύοντα τρόπο του αναδιανεμητικού συστήματος. Δηλαδή, οι εισφορές των εργαζομένων χρησιμοποιούνται για να πληρωθούν οι συντάξεις των δικαιούχων. Η εξέλιξη λοιπόν της γονιμότητας, σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους δείκτες, μπορεί να δείξει την εξέλιξη του λόγου αυτού στα επόμενα χρόνια και κατ' επέκταση να θέσει τη βάση, ώστε να αποφασιστούν πολιτικές για το πώς θα αντιμετωπιστεί το ζήτημα.

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η εξέλιξη του γυναικείου πληθυσμού στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1920 – 1969. Μέσω της επεξεργασίας των δεδομένων, που για πρώτη φορά παρέχει η βάση I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL. (Integrated Public Use Microdata Series, International), θα αναζητήσουμε την αποτύπωση των αλλαγών αυτών. Πέρα από τον στόχο της διαπίστωσης των αλλαγών στο κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των γυναικών στη διάρκεια του χρόνου, η χρησιμοποίηση μίας καινούριας βάσης δεδομένων διευρύνει τις δυνατότητες και τις μεθόδους και τις μεταβλητές που μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει για έρευνα.

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασίας, μέσω των μικροδεδομένων που διατίθενται από τη βάση I.P.U.M.S. - International θα εξετάσουμε τη γενεολογική γονιμότητα συγκεκριμένων γενεών. Επίσης, θα εξετάσουμε την διαφορική γονιμότητα και θα διερευνήσουμε ποιοι κοινωνικο – οικονομικοί παράγοντες την επηρεάζουν.

Η εργασία απαρτίζεται, πέρα από την εισαγωγή, από ένα πρώτο κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, τα δεδομένα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από τη βάση μικροδεδομένων του I.P.U.M.S. – INTERNATIONAL καθώς και τη διαδικασία επιλογής. Επίσης, αναφέρονται οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν. Στο ίδιο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σύγκριση που έγινε με τις απογραφές πληθυσμού, διαθέσιμες από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) προκειμένου να διαπιστώσουμε αν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα δεδομένα μας.

Σε ένα δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η διαφοροποίηση που υπάρχει στα δεδομένα χρησιμοποιώντας τη μεταβλητή NATIVITY που είναι διαθέσιμη μόνο στην απογραφή του 2001. Στην συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου παρουσιάζεται το προφίλ των γυναικών συνολικά που μας απασχόλησε στο δείγμα μας, δηλαδή οι Ελληνίδες γυναίκες που γεννήθηκαν στη χώρα από το 1920 έως το 1969, και δεν μετανάστευσαν ποτέ. Εξετάζεται η οικογενειακή κατάσταση τους, η εκπαίδευση που έχουν λάβει, η επαγγελματική κατάσταση και η επαγγελματική κατηγορία στην οποία δραστηριοποιούνται όπως προκύπτει από τις διαχρονικές απογραφές. Στη συνέχεια

εξετάζουμε το προφίλ διαφορετικών ομάδων γενεών (1920-1924, 1930-34, 1940-44, 1950-54, 1960-64) σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της οικογενειακής κατάστασης, της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάστασης και της επαγγελματικής κατηγορίας που δραστηριοποιούνται συγκεκριμένα, στην ηλικία των σαράντα ετών και στην ηλικία των πενήντα ετών. Η εξέταση των ίδιων χαρακτηριστικών στη συνέχεια για διαφορετικές ηλικίες (1920, 1930, 1940, 1950, 1960), ομοίως στην ηλικία των σαράντα και των πενήντα ετών χρησιμοποιώντας τις διαφορετικές απογραφές.

Κατόπιν διερευνάται η διαφορετική γονιμότητα για τα άτομα που γεννήθηκαν το 1950, 1955 και 1960 προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν διαφορές στις γενιές όσον αφορά στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατηγορία με την πάροδο των ετών.

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων που προηγήθηκε και οι προοπτικές που υπάρχουν για περαιτέρω διερεύνηση του εγχειρήματος. Ένα τόσο σύνθετο ζήτημα δεν εξαντλείται τόσο εύκολα και η παρουσία καινούριων εργαλείων που βοηθούν την έρευνα, όπως είναι η βάση μικροδεδομένων του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL δίνουν μία καινούρια δυναμική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΔΕΔΟΜΕΝΑ

A. Βάση δεδομένων I.P.U.M.S. -INTERNATIONAL

1. Τα χαρακτηριστικά της βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την διερεύνηση των φαινομένων που πιστεύεται πως επηρεάζουν τον γυναικείο πληθυσμό στην Ελλάδα άρθησαν από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL. Η ηλεκτρονική βάση I.P.U.M.S.I. είναι παγκοσμίως η μεγαλύτερη συλλογή με δημόσια διαθέσιμα στοιχεία απογραφών πληθυσμού σε ατομικό επίπεδο. Τα δεδομένα είναι δείγματα επιλεγμένα από τις αντίστοιχες απογραφές πληθυσμού, από ένα σύνολο τριάντα και πέντε χωρών, που λαμβάνονται από το 1960. Τα ονόματα και άλλες προσδιοριστικές πληροφορίες έχουν αφαιρεθεί. Οι τιμές έχουν δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπουν τις διεθνείς και διαχρονικές συγκρίσεις.

Η βάση δεδομένων I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL δεν είναι μια συλλογή στατιστικών δεδομένων, αντίθετα αποτελείται από μικροδεδομένα. Κάθε αρχείο είναι ένα πρόσωπο, με όλα τα χαρακτηριστικά του. Στα περισσότερα δείγματα τα πρόσωπα οργανώνονται σε νοικοκυριά, κάτι που καθιστά δυνατή τη μελέτη των χαρακτηριστικών των ανθρώπων στο πλαίσιο των οικογενειών τους ή άλλων συγκατοίκων. Επειδή τα στοιχεία αναφέρονται σε άτομα και όχι αθροιστικά σε σύνολα, οι ερευνητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα στατιστικό πρόγραμμα για να αναλύσουν τα δεδομένα που τους παρέχει η βάση. Ένα σύστημα εξαγωγής στοιχείων επιτρέπει στους χρήστες να επιλέξουν μόνο τα δείγματα και τις μεταβλητές που χρειάζονται. Η βάση δεδομένων I.P.U.M.S.I. διαμορφώνεται σύμφωνα με το σύστημα δεδομένων I.P.U.M.S.-U.S.A., το οποίο περιέχει όλα τα δείγματα των απογραφών πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών από το 1850 ως τώρα, σε εθνικό επίπεδο. Η βάση δεδομένων ανήκει στο Minnesota Population Center, το οποίο τη διαχειρίζεται και συνεργάζεται με πληθώρα φορέων και οργανισμών από κάθε κράτος για τη συλλογή των δεδομένων. Στην Ελλάδα συνεργάζεται με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.). Συνολικά έχει στοιχεία από τριάντα πέντε χώρες, εκατόν έντεκα απογραφές και δεδομένα για διακόσια εξήντα τρία εκατομμύρια ανθρώπους. Υπάρχουν ανανεώσεις και νέα δεδομένα από χώρες προστίθενται στα ήδη υπάρχοντα, παρουσιάζοντας μία δυναμική και μία συλλογή που γίνεται

πληρέστερη. Η πρόσβαση στα δεδομένα δεν έχει χρηματική συνδρομή και είναι ελεύθερη σε ερευνητές.

2. Διαδικασία επιλογής μεταβλητών

Η διαδικασία για την απόκτηση των δεδομένων από τη βάση του I.P.U.M.S.I. είναι αρκετά απλή. Η διεύθυνση της βάσης δεδομένων I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL βρίσκεται εύκολα στο διαδίκτυο². Αρχικά θα πρέπει να γίνει μία εγγραφή (register), ούτως ώστε να καταγραφεί το αίτημα στη βάση χρηστών που διαθέτει ο οργανισμός. Σε αυτή την αίτηση (Apply for Access, υπάρχει η συγκεκριμένη επιλογή), δηλώνεται η ιδιότητα (καθηγητής, ακαδημαϊκός ερευνητής κ.λ.π.), για ποιο λόγο χρειάζεστε τα στοιχεία, καθώς και κάποια άλλα δημογραφικά στοιχεία σας και στοιχεία επικοινωνίας. Η επιβεβαίωση έρχεται μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από το οποίο γίνεται η ενεργοποίηση του κωδικού πρόσβασης (με απευθείας link από το e-mail). Στη συνέχεια γράφουμε τον κωδικό που έχει οριστεί και με την επιβεβαίωση της εισόδου στο σύστημα αποκτούμε πρόσβαση στα δεδομένα. Η επιλογή για να δημιουργήσουμε ένα αρχείο με δεδομένα είναι η «create an extract» που βρίσκεται στην αρχική σελίδα του site. Επιλέγοντας τη δημιουργία καινούριου αρχείου μας εισάγει στη λίστα με τις χώρες και τις απογραφές για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στην ηλεκτρονική βάση I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL. Με απλή επιλογή στα κουτάκια που έχουν μπροστά τους οι χώρες και οι απογραφές επιλέγουμε αυτές που μας ενδιαφέρουν. Το επόμενο στάδιο είναι να επιλέξουμε κάθε μεταβλητή που μας ενδιαφέρει από τις διαθέσιμες πηγές. Πολύ σημαντική λεπτομέρεια στην παρούσα φάση είναι η δυνατότητα να κάνουμε επιλογές στις μεταβλητές επιλέγοντας και τις τιμές για τις οποίες επιθυμούμε να πάρουμε στοιχεία, αποκλείοντας έτσι πολύ εύκολα περιττές τιμές, οι οποίες θα πρέπει να επεξεργαστούμε στη συνέχεια ή να τις αφαιρέσουμε με την εξαίρεση των τιμών μέσα από κάποιο στατιστικό πρόγραμμα, όπως το SPSS. Μετά την επιλογή των μεταβλητών και των τιμών δίνεται η εντολή και σε λίγες μέρες ή και ώρες ακόμα, υπάρχουν διαθέσιμα στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε συμπίεσμένη μορφή, μιας και

² Βλ. Σχετικά: <http://International.I.P.U.M.S.I., org/International/index.html>.

συνήθως είναι αρκετά μεγάλα. Τα αρχεία είναι διαθέσιμα για 72 ώρες. Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα θα πρέπει να «κατέβουν» (download) από τον server σε συμπιεσμένη μορφή, η οποία ανοίγει μέσω τριών διαφορετικών στατιστικών προγραμμάτων ανάλογα με το ποιο χρησιμοποιείται. Η διαδικασία για την αποσυμπίεση είναι λίγο πρωτότυπη και την πρώτη φορά πρέπει να ακολουθηθούν οι οδηγίες για να γίνει κατανοητή. Ουσιαστικά τα αρχεία είναι συμπιεσμένα και προστατευμένα και το στατιστικό πρόγραμμα τα διαβάζει μέσω ενός δεύτερου προγράμματος, το οποίο λειτουργεί σαν κλειδί για την αποκρυπτογράφηση. Ύστερα από την αποκρυπτογράφηση του αρχείου τα δεδομένα είναι διαθέσιμα για επεξεργασία με το στατιστικό πρόγραμμα της επιλογής μας. Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα να γίνει αναθεώρηση σε ένα αρχείο που έχει ζητηθεί νωρίτερα προκειμένου να γίνουν κάποιες αλλαγές στις μεταβλητές. Επιλογή που διευκολύνει αρκετά σε περίπτωση λάθους ή διαφοροποίησης των μεταβλητών που θέλουμε να εξετάσουμε.

3. Δεδομένα και μέθοδος

Στη συγκεκριμένη εργασία για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η 14^η έκδοση του στατιστικού προγράμματος SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), μέσω του οποίου έγινε η επεξεργασία και η επιλογή των μεταβλητών και των τιμών των μεταβλητών. Τα δεδομένα της επεξεργασίας μεταφέρθηκαν στο πρόγραμμα επεξεργασίας υπολογιστικών φύλλων Excel στο οποίο και έγινε περαιτέρω επεξεργασία για να ομαδοποιηθούν τα αποτελέσματα των αναλύσεων και να δημιουργηθούν πίνακες για την καλύτερη παρατήρηση των φαινομένων, την αιτιολόγηση των συμπερασμάτων και την παρουσίαση των προοπτικών.

Χρησιμοποιήθηκαν τα δείγματα (10%) από τις απογραφές του πληθυσμού της Ελλάδας των ετών 1971, 1981, 1991 και 2001. Και στις τέσσερις απογραφές η μέθοδος είναι η συστηματική δειγματοληψία. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε για την καταγραφή των νοικοκυριών. Η μικρότερη αναγνωρίσιμη γεωγραφική μονάδα είναι οι κοινότητες με περισσότερους από 20.000 κατοίκους. Ας σημειωθεί ότι τα δείγματα επεξεργάστηκαν βάσει των ατόμων που διέμεναν σε ιδιωτικά νοικοκυριά.

Πίνακας 1. Συνολικός αριθμός ατόμων και νοικοκυριών στα δείγματα της βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

	1971	1981	1991	2001
Άτομα	845.483	923.108	951.875	1.028.884
Νοικοκυριά	249.350	294.323	320.387	367.438

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Ο αρχικός έλεγχος μεταξύ των κατανομών ηλικίας των δεδομένων της βάσης με τα αντίστοιχα των απογραφών της Ε.Σ.Υ.Ε. ώστε να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν διαφορές απέδειξε ότι δεν υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ τους. Υπολογίστηκε το ποσοστό που αναλογεί σε κάθε έτος και σε κάθε πενταετία επί του συνολικού πληθυσμού, για τις γυναίκες που γεννήθηκαν από το 1920 ως το 1969 στις τέσσερις απογραφές πληθυσμού. Τα αποτελέσματα της κατανομής πληθυσμού για τις απογραφές βρέθηκαν από την Ε.Σ.Υ.Ε. σε πίνακες που έχει δημοσιεύσει³.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη μετατροπή των μικροδεδομένων που λάβαμε από την ηλεκτρονική βάση I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL σε συγκρίσιμα στοιχεία.

Οι μεταβλητές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για τη σύγκριση με τις διαφορετικές γενιές των Ελληνίδων γυναικών είναι οι εξής: «AGE», «MARST», «BIRTHYR», «CHBORN», «LSTBYR», «NATIVITY», «BPLCTRY», «CITIZEN», «NATION», «EDATTAN», «EDUCGR», «EMPSTAT», «OCCISCO», «INDGEN», «CLASSWK» και «MGRATE5», οι οποίες ορίζονται ως εξής:

- Ηλικία (AGE): μέτρηση της ηλικίας με βάση το έτος γέννησης.
- MARST (Marital status): μέτρηση της τρέχουσας οικογενειακής κατάστασης του ατόμου, σύμφωνα με το νόμο ή τη συνήθεια. Τα άτομα που ξαναπαντρεύτηκαν πρέπει να δηλώσουν τον πιο πρόσφατο γάμο τους. Οι οδηγίες απογραφής σπάνια περιορίζουν ρητά την οικογενειακή κατάσταση στις αυστηρά νομικές ενώσεις.
- BIRTHYR (Year of birth): μέτρηση της ηλικίας με βάση το έτος γέννησης.
- CHBORN (Children ever born): μετράει τον αριθμό των παιδιών που γεννήθηκαν από κάθε γυναίκα στην οποία υποβλήθηκε η ερώτηση. Οι

³ <http://www.statistics.gr/>

γυναίκες αναφέρουν όλα τα παιδιά που γέννησαν, ανεξάρτητα εάν το παιδί έζησε ή όχι.

- LSTBYR (Year of last birth): μετράει το έτος γέννησης του τελευταίου παιδιού.
- NATIVITY (Nativity status): καταγράφει εάν το άτομο γεννήθηκε στη χώρα αναφοράς ή στο εξωτερικό.
- BPLCTRY (Country of birth): καταγράφει τον τόπο γέννησης του ατόμου. Ο κατάλογος χωρών διαθέσιμων σε κάθε απογραφή διαφέρει σημαντικά. Οι απογραφές που δε παρέχουν τη συγκεκριμένη χώρα γέννησης για τα άτομα που γεννήθηκαν σε ξένες χώρες δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν τη μεταβλητή, αλλά τα άτομα αυτά, που γεννήθηκαν σε ξένη χώρα, μπορούν να διακριθούν από τα πρόσωπα που γεννήθηκαν στην χώρα, χρησιμοποιώντας τη μεταβλητή NATIVITY.
- CITIZEN (Citizenship): καταγράφει την υπηκοότητα του ατόμου.
- NATION (Country of citizenship): καταγράφει τη χώρα υπηκοότητας.
- EDATTAN (Educational attainment, International recode): καταγράφει το επίπεδο εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει το άτομο. Η έμφαση στο επίπεδο που ολοκληρώνεται είναι κρίσιμη: ένα πρόσωπο που παρευρίσκεται στο τελικό έτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα θεωρηθεί πως έχει ολοκληρώσει χαμηλότερο δευτεροβάθμιο μόνο -- και σε μερικά δείγματα μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η EDATTAN δεν απεικονίζει απαραιτήτως οποιοδήποτε ιδιαίτερο καθορισμό των διάφορων επιπέδων εκπαίδευσης από την άποψη της ορολογίας ή του αριθμού ετών εκπαίδευσης. Η EDATTAN είναι μια προσπάθεια να συγχωνεύσει σε μια ενιαία μεταβλητή δείγματα που παρέχουν τα πραγματικά έτη εκπαίδευσης, και εκείνα που έχουν μερικώς και από τα δύο. Εκτός από την μεταβλητή αυτή, κάθε χώρα έχει συγκεκριμένη ταξινόμηση εκπαίδευσης η οποία δεν χάνει καμία πληροφορία και απεικονίζει το ιδιαίτερο εκπαιδευτικό σύστημα εκείνης της χώρας (παραδείγματος χάριν EDUCBR, EDUCCL και EDUCUS). Πολλά δείγματα δίνουν επίσης τα έτη της εκπαίδευσης που ολοκληρώνονται, που καταγράφονται σε YRSCHL. Μερικά δείγματα παρέχουν τις πληροφορίες για την εκπαίδευση σε μια μορφή που δεν θα μπορούσε να ενσωματωθεί σε EDATTAN.
- EDUCGR (Educational attainment, Greece): καταγράφει το συμπληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου από την άποψη του επιπέδου εκπαίδευσης

που ολοκληρώνεται με βάση το ελληνικό σύστημα. Γενικά, σε όλες τις απογραφές η ερώτηση για το ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο υποβλήθηκε κατά τέτοιο τρόπο ώστε είναι αδύνατο να διαλευκάνει εντελώς την ελλιπή βασική εκπαίδευση από την ολοκληρωμένη βασική εκπαίδευση. Τα πρόσωπα που δεν παρακολούθησαν ποτέ το σχολείο δεν προσδιορίζονται με συνέπεια. Η ταξινόμηση της μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διαφέρει πολύ στα δείγματα. Οι χρήστες πρέπει να σημειώσουν τις συγκεκριμένες κατηγορίες που προσδιορίζονται σε κάθε έτος. Όλες οι μεταδευτερεύουσες κατηγορίες εκπαίδευσης βρίσκονται σε μια κατηγορία το 1971. Το δείγμα του 1981 διαφοροποιείται μόνο μεταξύ του πανεπιστημίου και των υπολοίπων μεταδευτερεύουσων κατηγοριών εκπαίδευσης. Τα δείγματα του 1991 και του 2001 έχουν αρκετά περισσότερη λεπτομέρεια μεταξύ των υψηλότερων βαθμών, αλλά ούτε και τότε είναι πλήρως συνεπή.

- EMPSTAT (Employment status): Η μεταβλητή αυτή καταγράφει εάν το άτομο ήταν μέλος του εργατικού δυναμικού – δούλευε ή αναζητούσε εργασία – για μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Στην περίπτωση της Ελλάδας υπάρχει η εξής ιδιαιτερότητα: στην απογραφή του 1981 η περίοδος αναφοράς αφορούσε την ημέρα της απογραφής. Στις υπόλοιπες απογραφές η περίοδος αναφοράς είναι η προηγούμενη εβδομάδα.
- OCCISCO (Occupation, ISCO): καταγράφει το κύριο επάγγελμα του ατόμου, που κωδικοποιείται σύμφωνα με τις κατηγορίες στην ταξινόμηση διεθνών προτύπων επαγγελμάτων (ISCO) για το 1988. Για κάποιον με περισσότερες από μια εργασίες, το κύριο επάγγελμα είναι αυτό στο οποίο το πρόσωπο είχε ξοδεύσει τον περισσότερο χρόνο ή είχε κερδίσει τα περισσότερα χρήματα.
- INDGEN (Industry, General recode): Η συγκεκριμένη μεταβλητή κατηγοριοποιεί τις διάφορες επαγγελματικές κατηγορίες σε 12 ομάδες οι οποίες μπορούν να αναγνωριστούν σε όλα τα δείγματα. Στο δείγμα για το 1971 στην Ελλάδα λείπουν οι κατηγορίες για τις ξενοδοχοϋπαλληλικές θέσεις και τα εστιατόρια. Απαντήσεις που ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες, είναι πιθανό, να περιέχονται στην κατηγορία «άγνωστο».
- CLASSWK (Class of worker): αναφέρεται στη θέση των οικονομικά ενεργών ατόμων -- δηλαδή ο τύπος ρητής ή υπονοούμενης σύμβασης της απασχόλησης με άλλες πρόσωπα ή οργανώσεις που το πρόσωπο έχει στην εργασία του/της. Γενικά, η μεταβλητή δείχνει εάν ένα άτομο ήταν αυτοαπασχολούμενο, ή εργάστηκε για κάποιο άλλο, είτε με αμοιβή είτε ως εργαζόμενο χωρίς αμοιβή

για την οικογένεια. Η μεταβλητή CLASSWK συσχετίζεται με τη μεταβλητή EMPSTAT, η οποία χρησιμοποιείται για να καθορίσει τα άτομα σε πολλά δείγματα. Σε άλλες πηγές, η κατηγορία εργαζομένου αναφέρεται μερικές φορές ως «θέση σε εργασία».

- MGRATE5 (Migration status, 5 years): καταγράφει την κατοικία του ατόμου 5 έτη πριν. Το πρώτο ψηφίο καταγράφει τη μετακίνηση σε σημαντικές διοικητικές περιοχές και χώρες. Το δεύτερο ψηφίο εκθέτει τη μετακίνηση στα δευτερεύοντα διοικητικά τμήματα, για τα δείγματα στα οποία εκείνη η λεπτομέρεια είναι διαθέσιμη.

Οι μεταβλητές επεξεργάστηκαν με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 14.0 και κατόπιν αναλύθηκαν στο πρόγραμμα υπολογιστικών φύλλων Excel του πακέτου Microsoft Office. Από τις μεταβλητές που αναφέρθηκαν χρησιμοποιήθηκαν οι εξής:

BIRTHYR, CHBORN, BPLCTRY, NATION, CITIZEN, EDATTAN, EMPSTAT, OCCISCO, CLASSWK, MGRATE5, NATIVITY.

Αρχικά, έγινε σύγκριση των δεδομένων της βάσης και των αντίστοιχων των απογραφών για να διαπιστωθεί αν υπάρχουν διαφορές, και στην περίπτωση που υπάρχουν το μέγεθός τους. Οι διαφορές ήταν αρκετά μικρές και δεν ξεπερνούσαν το 0,5%. Στη συνέχεια, από τα αρχικά αρχεία που υπάρχουν από το I.P.U.M.S.I. εξαιρέθηκε ο πληθυσμός που δεν πληρούσε τα κριτήρια που είχαν τεθεί για να συμπεριληφθεί στο δείγμα. Έτσι, επιλέχθηκαν οι γυναίκες που γεννήθηκαν από το 1920 ως το 1969, δεν μετανάστευσαν ποτέ και είναι ελληνικής υπηκοότητας, γεννημένες στην Ελλάδα. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται, κατά το δυνατόν, η ομοιογένεια του δείγματος αφού ο στόχος είναι να εξεταστούν μόνο οι Ελληνίδες για να διαπιστωθεί πως το κοινωνικο-οικονομικό τους προφίλ διαμορφώνεται με το πέρασμα των ετών καθώς και να εξεταστεί αν συσχετίζεται με τη γονιμότητα.

Η ανάλυση βασίστηκε στην κατανομή των συχνοτήτων που εμφανίζουν οι ηλικίες και οι διαφορετικές γενιές στο συνολικό πληθυσμό, κάτι το οποίο έδειξε για κάθε ηλικία το εκπαιδευτικό επίπεδο, την οικογενειακή κατάσταση, την επαγγελματική κατηγορία και την εργασιακή κατάσταση που εμφανίζεται. Από την επεξεργασία αυτή κρατήσαμε τα στοιχεία που αφορούν τα έτη και τις πενταετίες που έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και με βάση τα οποία θα εξεταστεί η αλλαγή στο κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των γυναικών. Αυτή η διαδικασία επαναλήφθηκε για κάθε απογραφή ούτως ώστε να υπάρχουν τα ίδια στοιχεία για τις γενεές και τις πενταετίες ομάδες γενεών. Οι πίνακες που δημιουργήθηκαν στα output του S.P.S.S.,

μεταφέρθηκαν στο πρόγραμμα υπολογιστικών φύλλων του Excel, για περαιτέρω επεξεργασία. Κατόπιν ακολούθησε επεξεργασία στο πρόγραμμα υπολογιστικών φύλλων του Excel. Τα αποτελέσματα από το SPSS δεν δίνονται σε ποσοστά αλλά σε απόλυτους αριθμούς πράγμα που δυσκολεύει την μεταξύ τους σύγκριση. Στο Excel έγιναν οι πράξεις σε όλα τα δεδομένα προκειμένου να μετατραπούν σε ποσοστά.

Αρχικά, εντοπίστηκαν οι συγκεκριμένοι πληθυσμοί με έτος γέννησης από το 1920 ως το 1969 και υπολογίστηκαν σε κάθε απογραφή του πληθυσμού. Επίσης, έγινε διάκριση για την απογραφή του 2001 που έχει επιπλέον μεταβλητή την μεταβλητή «NATIVITY». Η μεταβλητή αυτή δεν υπάρχει στις προηγούμενες απογραφές. Στην απογραφή του 2001 επιλέχθηκαν οι γενιές αρχικά χωρίς να χρησιμοποιηθεί η μεταβλητή «NATIVITY». Στη συνέχεια το αρχείο επεξεργάστηκε με τον ίδιο τρόπο αλλά αυτή την φορά με την επιπλέον μεταβλητή, εξαιρώντας έτσι ουσιαστικά τον πληθυσμό που δεν ήταν γεννημένος στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που μας έδωσε ήταν διαφοροποιημένα, απ' ό,τι φαίνεται και από τον Πίνακα 6 και τον Πίνακα 7 που παρατίθενται στη συνέχεια. Η μεταβλητή κατέδειξε τη συμμετοχή των αλλοδαπών πληθυσμών στη διαμόρφωση του συνολικού πληθυσμού της χώρας, μετά το άνοιγμα των συνόρων, που δεν εμφανιζόταν στις προηγούμενες απογραφές. Γεγονός είναι πως στις προηγούμενες απογραφές το ποσοστό των μεταναστών είναι πολύ μικρό έως ελάχιστο και δεν καταγράφεται στις απογραφές. Η σημαντική εισροή μεταναστών πραγματοποιήθηκε κατά την δεκαετία του 1990 και απεικονίζεται στην τελευταία απογραφή του 2001. Πολύ πιθανόν στην επόμενη απογραφή να χρειάζεται περαιτέρω επεξεργασία και για την καταγραφή των πληθυσμών των μεταναστών.

Επιλέχθηκαν να χρησιμοποιηθούν τα στοιχεία που συλλέχθηκαν μετά την εξαίρεση των περιπτώσεων με την μεταβλητή «NATIVITY». Ήταν πιο αξιόπιστα και πιο κοντά στον επιθυμητό πληθυσμό που θέλαμε να εξετάσουμε, παρ' ό,τι στις προηγούμενες απογραφές δεν υπάρχει η μεταβλητή, πολύ λογικά, μιας και οι αλλοδαποί πληθυσμοί είναι ελάχιστοι. Υπολογίστηκαν οι διαφορές μεταξύ των πληθυσμών που καταγράφονται στις απογραφές για κάθε έτος ξεχωριστά αλλά και για τις πενταετίες ομάδες γενεών για να διαπιστωθεί σε ποιες γενιές καταγράφεται φυσιολογική μείωση του πληθυσμού, από απογραφή σε απογραφή, ούτως ώστε να επιλεγθούν αυτές. Η σύγκριση έγινε για τις γενιές από το 1920 ως το 1969. Και συνεπώς οι γενιές που επιλέχθηκαν είναι το 1920, 1930, 1940, 1950 και 1960, τα οποία είναι τα αρχικά κάθε δεκαετίας για να υπάρχει και μία σχετικά ίση απόσταση μεταξύ τους. Και οι αντίστοιχες ομάδες γενιών που επιλέχθηκαν είναι οι 1920-1924, 1930-1934, 1940-1944, 1950-1954, 1960-1964. Περιλαμβάνονται τόσο προπολεμικές

γενιές όσο και μεταπολεμικές (όσο πιο σύγχρονες γίνεται με βάση τα δεδομένα μας). Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για τις γενιές του 1920 και 1930 είναι και από τις τέσσερις απογραφές. Για τη γενιά του 1940 δεν λαμβάνουμε υπόψη την απογραφή του 1971. Για τη γενιά του 1950 δεν υπολογίζουμε την απογραφή του 1971 και του 1981 και το ίδιο συμβαίνει και για τη γενιά του 1960. Για τις πενταετίες 1920-1924 και 1930-1934 επίσης παίρνουμε από όλες τις απογραφές τα δεδομένα. Αντίθετα, για την πενταετία 1940-1944 επιλέχθηκαν οι απογραφές του 1981, 1991 και 2001. Για τις πενταετίες 1950-1954 και 1960-1964 επιλέχθηκαν οι δύο τελευταίες απογραφές του 1991 και του 2001. Μετά την επιλογή των γενεών που θα εξετάσουμε, επεξεργαστήκαμε την οικογενειακή κατάσταση του συνολικού πληθυσμού που έχουμε επιλέξει, ο οποίος γεννήθηκε από το 1920 ως το 1969. Κατόπιν επιλέξαμε το εκπαιδευτικό επίπεδο συγκρίνοντας την πρωτοβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση που έχουν λάβει αυτές οι γενιές. Κατόπιν εξετάζεται η επαγγελματική κατάσταση και η επαγγελματική κατηγορία στην οποία δραστηριοποιούνται. Η ίδια επεξεργασία έγινε για τις ομάδες γενεών που έχουμε επιλέξει να παρουσιαστούν, καθώς επίσης και για τις ξεχωριστές ηλικίες. Από τα output του SPSS επιλέχθηκαν τα στοιχεία για τις χρονιές και τις ομάδες γενεών και περάστηκαν στο Excel προκειμένου να δημιουργηθούν πίνακες και διαγράμματα. Η σύγκριση αφορά τις γενιές του 1920, 1930, 1940, 1950 και 1960. συγκρίναμε τις διαφορετικές γενιές στην ηλικία των σαράντα και των πενήντα ετών. Με τη σύγκριση αυτή παρατηρούμε πιο άμεσα τις διαφοροποιήσεις που συντελούνται με την πάροδο των χρόνων και τις αλλαγές που συμβαίνουν στις γενιές. Στη μεν σύγκριση των σαράντα ετών δεν συμπεριλάβαμε τη γενιά του 1920 γιατί δεν διαθέτουμε τα δεδομένα από την απογραφή του 1961. Στη δε σύγκριση των πενήντα ετών δεν συμπεριλήφθη η γενιά του 1960. Ο λόγος που δεν συμπεριλαμβάνεται είναι επειδή η γενιά αυτή θα είναι πενήντα ετών το 2011, οπότε είναι και η επόμενη απογραφή, δηλαδή σε τρία χρόνια από το παρόν ημερολογιακό έτος που διανύουμε.

Στη συνέχεια επεξεργαστήκαμε την απογραφή του 2001. Στη συγκεκριμένη απογραφή δίνεται η ευκαιρία να εξεταστεί ο Δείκτης Γενεολογικής Γονιμότητας. Συγκεκριμένα οι γενιές του 1950, 1955 και 1960 εξετάστηκαν για διαφοροποιήσεις στο Δείκτη Γενεολογικής Γονιμότητας που οφείλονται στο εκπαιδευτικό επίπεδο και στην επαγγελματική κατηγορία.

B. Σύγκριση δεδομένων I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL με τις αντίστοιχες απογραφές πληθυσμού (Ε.Σ.Υ.Ε.)

Η σύγκριση με τα στοιχεία των τεσσάρων απογραφών από την Ε.Σ.Υ.Ε. και τα δεδομένα του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL έγινε προκειμένου να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό στο δείγμα μας τα ποσοστά προσεγγίζουν αυτά των επίσημων απογραφών. Οι διαφορές είναι αρκετά μικρές και δεν ξεπερνούν στο σύνολο το 0,11%. Σε επιμέρους κατηγορίες ηλικιακών ομάδων υπήρξαν μικρές διαφορές.

Πίνακας 2. Ποσοστιαία κατανομή της ηλικίας και σύγκριση μεταξύ των δεδομένων πληθυσμού 1971 και I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

	I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL	ΕΣΥΕ	Διαφορά
0-4	8,21	8,53	-0,32
5-9	7,75	7,71	0,04
10-14	7,77	7,88	-0,11
15-19	7,16	7,31	-0,14
20-24	6,70	6,86	-0,16
25-29	5,83	5,79	0,05
30-34	7,09	7,15	-0,06
35-39	7,56	7,43	0,13
40-44	7,75	7,68	0,07
45-49	6,03	5,80	0,23
50-54	5,27	5,22	0,05
55-59	5,60	5,52	0,09
60-64	5,13	5,11	0,03
65-69	4,27	4,21	0,05
70-74	3,41	3,43	-0,02
75+	4,43	4,37	0,06
Σύνολο	100,00	100,00	-0,01

Πηγή: ΕΣΥΕ (1971) και στατιστική επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Οι αποκλίσεις στα δεδομένα για το 1971 είναι πολύ μικρές εκτός από την ομάδα γενεών των 0-4 ετών που φτάνει τα -0,32% και την ομάδα 45-49 ετών που φτάνει το 0,23%.

Αντίστοιχα, για το 1981 οι διαφοροποιήσεις κυμαίνονται από το -0,5% στην ομάδα γενεών 0-5 ετών ως την ομάδα γενεών 45-49 που παρουσιάζει 0,22%. Στο σύνολο δεν υπάρχει καμία διαφοροποίηση.

Πίνακας 3. Ποσοστιαία κατανομή της ηλικίας και σύγκριση με βάση την απογραφή του 1981 της Ε.Σ.Υ.Ε. και του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

	I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL	Ε.Σ.Υ.Ε.	Διαφορά
0-4	7,12	7,61	-0,50
5-9	7,44	7,32	0,12
10-14	7,79	7,68	0,11
15-19	7,07	7,11	-0,04
20-24	6,87	7,17	-0,30
25-29	6,56	6,70	-0,14
30-34	6,64	6,67	-0,03
35-39	5,85	5,69	0,16
40-44	6,92	6,93	-0,01
45-49	6,94	6,72	0,22
50-54	6,97	6,92	0,04
55-59	5,33	5,12	0,21
60-64	4,45	4,46	0,00
65-69	4,67	4,63	0,04
70-74	3,94	3,95	-0,01
75+	5,44	5,31	0,13
ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ	0,01	0,01	0,00
Σύνολο	100,00	100,00	0,00

Πηγή: ΕΣΥΕ (1981) και στατιστική επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 4 η σύγκριση μεταξύ των στοιχείων από το I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL και την Ε.Σ.Υ.Ε. μας δίνουν μία διαφορά που κυμαίνεται από -0,37% για την ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών, ως την ηλικιακή ομάδα των 55-59 που η διαφορά φτάνει το 0,21%. Η συνολική διαφορά φτάνει το 0,11%.

Πίνακας 4. Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού και σύγκριση με βάση την απογραφή του 1991 της Ε.Σ.Υ.Ε. και του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

	I.P.U.M.S. INTERNATIONAL	Ε.Σ.Υ.Ε.	Διαφορά
0-4	4,90	5,20	-0,31
5-9	6,08	6,19	-0,11
10-14	7,14	7,05	0,09
15-19	7,09	7,15	-0,05
20-24	7,16	7,52	-0,37
25-29	6,82	6,96	-0,15
30-34	7,03	7,07	-0,03
35-39	6,67	6,52	0,15
40-44	6,49	6,47	0,02
45-49	5,62	5,41	0,21
50-54	6,62	6,50	0,12
55-59	6,60	6,39	0,21
60-64	6,48	6,46	0,02
65-69	4,89	4,68	0,20
70-74	3,74	3,72	0,02
75+	6,80	6,71	0,09
Σύνολο	100,00	100,00	0,11

Πηγή: ΕΣΥΕ και στατιστική επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Τέλος, στην απογραφή του 2001 η απογραφή του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL έχει με τα στοιχεία από την Ε.Σ.Υ.Ε. την μεγαλύτερη διαφορά στην ηλικιακή ομάδα των 20-24 και 25-29 και των 45-49. Στην μεν ομάδα των 20-24 και 25-29 η διαφορά είναι στο -0,19% από τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. Ενώ στην ηλικιακή ομάδα των 45-49 είναι στο 0,17%.

Πίνακας 5. Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού και σύγκριση με βάση την απογραφή του 2001 της Ε.Σ.Υ.Ε. και του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

	I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL	Ε.Σ.Υ.Ε.	Διαφορά
0-4	4,56	4,68	-0,11
5-9	4,82	4,79	0,02
10-14	5,11	5,09	0,02
15-19	6,15	6,26	-0,11
20-24	7,03	7,22	-0,19
25-29	7,26	7,45	-0,19
30-34	7,64	7,76	-0,12
35-39	7,01	7,08	-0,07
40-44	7,22	7,14	0,08
45-49	6,65	6,48	0,17
50-54	6,39	6,33	0,06
55-59	5,39	5,24	0,15
60-64	6,28	6,19	0,09
65-69	6,15	6,01	0,15
70-74	5,45	5,40	0,06
75+	6,90	6,89	0,01
Σύνολο	100,00	100,00	0,02

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. και στατιστική επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Σύμφωνα με τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των κατανομών ηλικίας από τις δύο πηγές. Κατά συνέπεια τα δεδομένα της βάσης μικροδεδομένων I.P.U.M.S. – INTERNATIONAL μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την περαιτέρω διερεύνηση των θεμάτων που πραγματεύεται αυτή η εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΥΠΟ ΕΡΕΥΝΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Α. Διαφορές με κριτήριο την εντοπιότητα

Αρχικά εξετάζουμε την διαφοροποίηση που προκύπτει από την χρησιμοποίηση της μεταβλητής NATIVITY στο διαθέσιμο δείγμα, για την απογραφή του 2001. Η μεταβλητή αυτή είναι διαθέσιμη μόνο γι' αυτή την απογραφή.

Στον Πίνακα 6 παρατηρούμε τη διαφοροποίηση που υπάρχει μεταξύ των διαφορετικών ομάδων γενεών και των απόλυτων αριθμών τους με τη διαφοροποίηση που προκύπτει από την χρησιμοποίηση ή μη της μεταβλητής. Η πιο σημαντικές αλλαγές διαπιστώνονται στις νεότερες ή στις μεγαλύτερες ηλικίες και επίσης, υπάρχει συνολικά ένας αριθμός 11.674 ατόμων που εξαιρούνται από το δείγμα εξαιτίας της γέννησης τους στο εξωτερικό. Κατά πάσα πιθανότητα αυτό αφορά τόσο μετανάστες όσο και παλλινοστούντες, οι οποίοι είτε ήλθαν τότε, είτε επέστρεψαν στη χώρα κατά την δεκαετία του 1990.

Πίνακας 6. Πληθυσμιακή διαφορά με βάση την χρησιμοποίηση ή μη της μεταβλητής NATIVITY

	Ελληνίδες και αλλοδαπές	Ελληνίδες	Διαφορά
1920-24	16030	14582	1448
1925-29	25185	24365	820
1930-34	31962	31193	769
1935-39	31382	30664	718
1940-44	27170	26525	645
1945-49	31391	30551	840
1950-54	31728	30510	1218
1955-59	33721	32381	1340
1960-64	33230	31626	1604
1965-69	34977	32705	2272
Σύνολο	296776	285102	11674

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Ο Πίνακας 7 παρουσιάζει την κατανομή της ηλικίας ανά πενταετή ομάδα γενεών και τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στην κατανομή τους από τη

χρησιμοποίηση της μεταβλητής. Τα συμπεράσματα είναι ίδια όπως και με τον προηγούμενο πίνακα. Οι περισσότερες είναι νεαρής ηλικίας γυναίκες και αρκετές ηλικιωμένες. Οι διαφορές στις υπόλοιπες κατηγορίες δεν είναι σημαντικές.

Πίνακας 7. Κατανομή πληθυσμού με στοιχεία από το 2001 με βάση την εκπλήρωση του κριτηρίου της μεταβλητής NATIVITY ανά κατηγορία έτους γέννησης

	Ελληνίδες και αλλοδαπές	Ελληνίδες	Διαφορά
1920-24	5,40%	5,11%	-0,29%
1925-29	8,49%	8,55%	0,06%
1930-34	10,77%	10,94%	0,17%
1935-39	10,57%	10,76%	0,18%
1940-44	9,16%	9,30%	0,15%
1945-49	10,58%	10,72%	0,14%
1950-54	10,69%	10,70%	0,01%
1955-59	11,36%	11,36%	0,00%
1960-64	11,20%	11,09%	-0,10%
1965-69	11,79%	11,47%	-0,31%
Σύνολο	100,00%	100,00%	0,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

B. Το προφίλ συνολικά των υπό έρευνα γυναικών

Ο πληθυσμός με τον οποίο θα ασχοληθούμε αποτελείται από γυναίκες που καταγράφηκαν στις απογραφές του 1971, 1981, 1991 και 2001 στην Ελλάδα και πληρούσαν τα κριτήρια που είχαμε ορίσει όπως αναφέρονται και στη μεθοδολογία. Στην απογραφή του 1971 αφορά 305.064 γυναίκες ηλικίας 1 έως 50 ετών, μίας και τα έτη γέννησης που έχουμε επιλέξει, σε όλες τις απογραφές, είναι από το 1920 ως το 1969. Στην απογραφή του 1981 το δείγμα μας αποτελούν 302.011 γυναίκες. Αντίστοιχα στην απογραφή του 1991 υπάρχουν 299.677 γυναίκες. Στην τελευταία απογραφή του 2001, το δείγμα αποτελείται από 285.102 γυναίκες για τα δεδομένα που έχουν επεξεργαστεί με την μεταβλητή NATIVITY και 296.776 χωρίς αυτήν.

Πίνακας 8. Η οικογενειακή κατάσταση των υπό έρευνα γυναικών

	1971	1981	1991	2001*	2001
Ελεύθερες	50,80%	29,48%	13,04%	6,96%	7,03%
Παντρεμένες	47,02%	65,59%	76,28%	72,31%	71,99%
Σε διάσταση	0,00%	0,00%	0,00%	0,97%	0,98%
Χωρισμένες	0,80%	1,38%	2,43%	3,89%	3,97%
Χήρες	1,37%	3,55%	8,25%	15,87%	16,03%
Άγνωστο	0,02%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%	100%

* Επεξεργασμένα στοιχεία με τη μεταβλητή NATIVITY

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 8 για την οικογενειακή κατάσταση παρουσιάζονται οι διαφορετικές κατηγορίες για κάθε μία απογραφή και τα ποσοστά που καταγράφονται σε αυτές για τον πληθυσμό των γυναικών που γεννήθηκαν από το 1920 ως το 1969 και πληρούν τα κριτήρια που είχαν τεθεί στην αρχή. Καθώς τα χρόνια περνάν παρατηρούμε πως μία σημαντική διαφοροποίηση είναι η αύξηση των χωρισμένων γυναικών. Σε συνδυασμό με την κατηγορία των εν διαστάση που δεν υπήρχε στις πρώτες απογραφές, ισχυροποιεί την παρουσία της. Αυτή η εξέλιξη δεν είναι απόρροια μόνο της φυσιολογικής ύπαρξης ενός ποσοστού διαζυγίων ή της αύξησης των διαζυγίων και την αλλαγή που υφίσταται η παραδοσιακή οικογενειακή δομή στην Ελλάδα, αλλά και της δυνατότητας πλέον αυτές οι γυναίκες να εγκαταλείψουν έναν γάμο που δεν τις καλύπτει χωρίς να στιγματίζονται και να αποξενώνονται κοινωνικά.

Η εξέλιξη των υπόλοιπων κατηγοριών κρίνεται φυσιολογική. Παραμένει ένα ποσοστό γυναικών ελεύθερες και ένα ποσοστό που έχει χηρεύσει, το οποίο αυξάνεται

με τα χρόνια. Επίσης, το μέγιστο ποσοστό που φτάνει η κατηγορία των παντρεμένων γυναικών είναι περίπου στο 72%. Η διαφορά που υπάρχει στον πληθυσμό που δεν είναι γεννημένος στην Ελλάδα φαίνεται να ευνοεί όλες τις άλλες κατηγορίες εκτός από την κατηγορία των παντρεμένων. Υποδεικνύει πως ο πληθυσμός που έχει μεταναστεύσει στην Ελλάδα αποτελείται κυρίως από ελεύθερες, χήρες ή διαζευγμένες γυναίκες, τουλάχιστον όσον αφορά τις ηλικίες που παρατηρούμε.

Πίνακας 9. Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού των υπό έρευνα γυναικών

	1971	1981	1991	2001	2001*
Πρωτοβάθμια	60,89%	68,59%	60,86%	57,91%	59,00%
Τριτοβάθμια	4,53%	4,53%	9,54%	14,28%	13,80%
Υπόλοιπες κατηγορίες	34,58%	26,88%	29,61%	27,81%	27,20%
Συνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

* Επεξεργασμένα στοιχεία με τη μεταβλητή NATIVITY

Πηγή: Επεξεργασία μικροδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 9 παρατηρούμε την εξέλιξη στην εκπαίδευση μέσω των δεικτών της Πρωτοβάθμιας και Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι δύο αυτές κατηγορίες είναι πιο ξεκάθαρες και έχουν οριστεί χωρίς να διαφοροποιούνται στις απογραφές οι ορισμοί τους. Στην περίπτωση της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην απογραφή του 1991 και του 2001 καταγράφονται και οι απόφοιτοι των Τ.Ε.Ι. γι' αυτό και υπάρχει η σημαντική αύξηση σε σχέση με τις προηγούμενες απογραφές, στις οποίες δεν υπήρχε ο θεσμός αυτός. Η εξέλιξη όμως των κατηγοριών δείχνει πως υπάρχει μία μείωση στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και αντίστοιχα αύξηση της τριτοβάθμιας. Οι υπόλοιπες κατηγορίες μένουν μένουν συνολικά στο ίδιο περίπου ποσοστό. Η τάση για εκπαίδευση και πέρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση διαφαίνεται στην μείωση των ποσοστών της πρωτοβάθμιας. Η επιλογή του δείγματος με πληθυσμό που γεννήθηκε το 1920 ως το 1969, είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τόσο υψηλά επίπεδα. Η τάση της ελληνικής κοινωνίας επίσης να ωθεί τους νέους σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εκπαίδευση τόσο για τη διευκόλυνση της πορείας τους με πληθώρα εφοδίων, όσο και για την αντιμετώπιση της επισφαλούς οικονομικής συγκυρίας, έχει δώσει σημαντική ώθηση στα ποσοστά της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η επιρροή των μεταναστών στους δείκτες δείχνουν την ύπαρξη υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου. Δεν αποτελούν ανειδίκευτο προσωπικό. Αρκετοί έχουν

πανεπιστημιακή ή τεχνική εκπαίδευση. Οι ανατολικές χώρες της Ευρώπης και οι χώρες που βρίσκονταν προηγουμένως στην Συνομοσπονδία της Σοβιετικής Ένωσης είχαν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και όσα άτομα προέρχονται από αυτές είχαν δεχθεί εκπαίδευση, η οποία βέβαια δεν αναγνωρίζεται στην Ελλάδα.

Πίνακας 10. Η εργασιακή κατάσταση του πληθυσμού των υπό έρευνα γυναικών

	1971	1981	1991	2001	2001*
ΝΙΥ	20,17%	0%	0%	0%	0%
Εργαζόμενες	21,45%	25,91%	30,60%	30,91%	30,80%
Άνεργες	1,03%	1,66%	3,13%	2,98%	2,92%
Οικιακά	40,48%	56,01%	50,05%	38,67%	38,76%
Ανίκανες για εργασία	0,54%	0%	0%	0%	0%
Στο σχολείο	1,43%	14,42%	1,57%	0,12%	0,11%
Αναμονή για σχολείο	11,56%	0%	0%	0%	0%
Συνταξιούχοι	0%	0%	14,23%	26,45%	26,56%
Δεν Δήλωσαν	3,34%	2,00%	0,42%	0,87%	0,85%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

* Επεξεργασμένα στοιχεία με τη μεταβλητή NATIVITY

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Με την πάροδο των ετών το ποσοστό των εργαζομένων γυναικών αυξάνεται. Επίσης, οι γυναίκες αρχίζουν από την στιγμή που μπαίνουν στην αγορά εργασίας να πλήττονται από ανεργία. Ανεργία η οποία κάνει όλο και περισσότερο αισθητή την παρουσία της. Επίσης, το ποσοστό των συνταξιούχων αυξήθηκε σημαντικά στην απογραφή του 1991 και κατόπιν στην απογραφή του 2001. Η θεσμοθέτηση της σύνταξης φαίνεται πως περιέλαβε τμήματα των γυναικών κατά την δεκαετία του 1980 και έτσι παρουσιάζονται για πρώτη φορά στην απογραφή του 1991. Οι γυναίκες που ασχολούνται αποκλειστικά με τα οικιακά μειώνονται σταθερά και φτάνουν στο 1/3 περίπου του πληθυσμού που εξετάζεται.

Η επιρροή των μεταναστριών στη μεταβλητή αυτή είναι προς τις κατηγορίες των εργαζομένων και των ανέργων. Η πλειονότητα των γυναικών αυτών έχουν έρθει σε παραγωγική ηλικία προκειμένου να εργασθούν και να βελτιώσουν τις προοπτικές της ζωής τους. Λίγες από τις ηλικιωμένες διαθέτουν δικαίωμα συνταξιοδότησης. Επίσης ένα μικρό ποσοστό δε δηλώνει που απασχολείται, αποτέλεσμα της «μαύρης» εργασίας που αναγκάζονται να κάνουν προκειμένου να ανταπεξέλθουν οικονομικά.

Ο Πίνακας 11 με βάση τις επαγγελματικές κατηγορίες που υπάρχουν μας δείχνει την εξέλιξη στην επιλογή των επαγγελμάτων. Το ποσοστό των ανειδίκευτων εργατριών μειώνεται σε σχέση με την πρώτη απογραφή. Επίσης, παρουσιάζονται οι

εργαζόμενες στις Ένοπλες Δυνάμεις. Εξέλιξη η οποία συμβαδίζει με την αντίληψη για τις δυνατότητες των γυναικών που είναι ισάξιες με τους άνδρες και μπορούν να συμμετέχουν στα λεγόμενα «ανδρικά επαγγέλματα» σε συνδυασμό με τις καλύτερες επιδόσεις στις εισαγωγικές εξετάσεις των στρατιωτικών σχολών.

Πίνακας 11. Ποσοστά απασχόλησης με βάση την επαγγελματική κατηγορία του πληθυσμού των υπό έρευνα γυναικών

	1971	1981	1991	2001*	2001
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	0,50%	1,10%	2,70%	2,80%	2,80%
Επαγγελματίες	1,20%	2,90%	5,30%	5,60%	5,60%
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	0,40%	0,80%	1,60%	3,10%	3,10%
Υπάλληλοι	3,20%	5,70%	7,80%	4,60%	4,60%
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	1,90%	2,50%	3,30%	4,10%	4,20%
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	4,30%	6,10%	3,60%	6,60%	6,40%
Τεχνίτες και εμπορουπάλληλοι	2,60%	3,10%	2,90%	1,70%	1,70%
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	0,90%	1,00%	0,90%	0,80%	0,80%
Ανειδίκευτες	5,90%	2,70%	2,60%	2,60%	2,70%
Ένοπλες Δυνάμεις	0,00%	0,00%	0,00%	0,10%	0,10%
Δεν δήλωσαν	0,50%	1,60%	3,30%	1,10%	1,10%
NIU	78,50%	72,40%	66,20%	66,90%	66,70%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

* Επεξεργασμένα στοιχεία με τη μεταβλητή NATIVITY

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Παρόμοια είναι η πορεία και στα τεχνικά επαγγέλματα στα οποία ενώ δεν είχαν παρά μόνο ελάχιστη παρουσία το ποσοστό τους αυξήθηκε σημαντικά. Επίσης ο τομέας της Εξυπηρέτησης πελατών και των πωλήσεων πέρα από τη γενικότερη αύξηση της συμμετοχής του τριτογενή τομέα στην οικονομία, δείχνει και την προτίμηση των γυναικών προς αυτά τα επαγγέλματα. Ομοίως, η κατηγορία των «Νομοθετών, ανώτερων υπαλλήλων και διευθυντριών». Υπάρχει μία σημαντική διαφοροποίηση που δείχνει την αύξηση της αντιπροσώπευσης των γυναικών σε υψηλότερου επιπέδου θέσεις. Θέσεις που παλαιότερα ήταν λιγότερο προσβάσιμες λόγω του φύλου τους. Η λεγόμενη «γυάλινη οροφή» που δεν έχει εξαλειφθεί ως φαινόμενο, αλλά δεν είναι τόσο απαγορευτική όσο ήταν κάποιες δεκαετίες πριν.

Η συμμετοχή των μεταναστριών στον Πίνακα 11 φαίνεται να είναι προς ανειδίκευτες εργασίες. Οι κατηγορίες αυτές των επαγγελμάτων παρουσιάζουν ουσιαστικά διαφοροποίηση των ποσοστών δείχνοντας τη συμμετοχή τους. Επίσης προς την εξυπηρέτηση πελατών και τις πωλήσεις υπάρχει διαφοροποίηση.

Γ. Το προφίλ συγκεκριμένων ομάδων γενεών (36 – 40 και 46 – 50 ετών)

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστεί μία διαχρονική σύγκριση ανάμεσα στις γυναίκες που είναι ηλικίας 36 ως 40 και 46 με 50 στις διαφορετικές απογραφές και θα εξεταστεί η οικογενειακή κατάσταση τους, το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, η επαγγελματική τους κατάσταση και η κατηγορία επαγγέλματος που δραστηριοποιούνται ώστε να διαπιστωθεί η αλλαγή στο κοινωνικό και οικονομικό προφίλ τους.

Στον Πίνακα 12 οι κατηγορίες της οικογενειακής κατάστασης παρουσιάζουν μία διανγέστερη εικόνα για το αν έχει υπάρξει αυτή η αλλαγή. Υπάρχουν ενδείξεις αρχικά πως η κοινή παρατήρηση της αύξησης των διαζυγίων υφίσταται. Επίσης, στην τελευταία απογραφή καταγράφεται και η κατηγορία των γυναικών που βρίσκονται σε διάσταση.

Πίνακας 12. Η οικογενειακή κατάσταση των γυναικών ηλικίας 46-50 ετών για διαφορετικές ομάδες γενεών

	1920-24	1930-34	1940-44	1950-54
Ελεύθερες	6,84%	6,03%	4,45%	5,14%
Παντρεμένες	83,48%	86,85%	87,68%	82,33%
Σε διάσταση	0,00%	0,00%	0,00%	1,34%
Χωρισμένες	1,99%	1,96%	2,79%	5,36%
Χήρες	7,67%	5,17%	5,09%	5,82%
Δεν Δήλωσαν	0,02%	0,00%	0,00%	0,00%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Σε μία δεύτερη παρατήρηση οδηγούμαστε βλέποντας τα ποσοστά των παντρεμένων γυναικών να παραμένουν υψηλά. Οι αυξομειώσεις που παρουσιάζονται δεν είναι ικανές για ασφαλή συμπεράσματα όσον αφορά στην αλλαγή στην στάση, τουλάχιστον όσον αφορά την κοινωνική αναγκαιότητα της ιδιότητας της συζύγου. Φαίνεται πως εξακολουθεί να υπάρχει η παραδοσιακή αντίληψη για την αναγκαιότητα του γάμου ως κοινωνική καταξίωση και ως προϋπόθεση της δημιουργίας οικογένειας, στις ομάδες γενεών που αναφερόμαστε.

Στη συνέχεια εξετάζουμε την οικογενειακή κατάσταση των γυναικών ηλικίας 36-40 ετών. Σε σύγκριση με την προηγούμενη ομάδα γενεών φαίνεται πως υπάρχει το ίδιο χαρακτηριστικό της αύξησης των διαζυγίων σε συνδυασμό με την ύπαρξη (για την πιο πρόσφατη περίοδο) και της καταγραφής των εν διαστάσει γυναικών. Η ύπαρξη πιο πολλών γυναικών ελεύθερων στην ομάδα 1960- 1964 πιθανόν να οφείλεται στην αλλαγή της στάσης μιας και μιλάμε για πιο σύγχρονες γυναίκες οι οποίες, ως ένα σημείο, τουλάχιστον κάποιες απ' αυτές, ξεφεύγουν από τα στεγανά και δεν παντρεύονται. Υπάρχει μία μικρή πτώση του ποσοστού των γυναικών που έχουν παντρευτεί (Πίνακας 13). Παραμένουν σε υψηλά επίπεδα αλλά με μία μικρή τάση μείωσης.

Πίνακας 13. Η οικογενειακή κατάσταση στην ηλικία των 36-40 ετών για διαφορετικές ομάδες γενεών

	1930-34	1940-44	1950-54	1960-64
Ελεύθερες	8,96%	6,97%	6,47%	9,41%
Παντρεμένες	87,72%	89,53%	88,54%	81,83%
Σε διάσταση	0,00%	0,00%	0,00%	1,58%
Χωρισμένες	1,51%	1,83%	3,49%	5,38%
Χήρες	1,81%	1,66%	1,50%	1,80%
Δεν Δήλωσαν	0,01%	0,00%	0,00%	0,00%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 14 παρουσιάζεται το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών που έχουμε στο δείγμα μας. Παρατηρούμε εύκολα την μείωση του ποσοστού των γυναικών που έχουν δεχθεί το πολύ πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα ποσοστά μειώνονται καθώς ερχόμαστε σε πιο σύγχρονες γενιές και αντίθετα αυξάνονται στις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Μία φυσιολογική κίνηση που έχει να κάνει με τη συνειδητοποίηση της σημασίας της εκπαίδευσης και με τις δυνατότητες που πλέον έχουν οι πιο σύγχρονες γενιές γυναικών για εκπαίδευση. Τα στεγανά που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες στη προσπάθειά τους για εκπαίδευση υποχωρούν σιγά σιγά.

Πίνακας 14. Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην ηλικία των 46-50 ετών για διαφορετικές ομάδες γενεών

	1920-24	1930-34	1940-44	1950-54
Πρωτοβάθμια	82,50%	82,57%	73,21%	51,22%
Τριτοβάθμια	1,52%	2,88%	6,22%	16,85%
Υπόλοιπες	15,97%	14,55%	20,56%	31,93%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Επίσης η οικονομική και κοινωνική συγκυρία απαιτεί τη διευκόλυνση της εκπαίδευσης των γυναικών και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Οι άντρες πλέον δεν καλύπτουν όλες τις ανάγκες της ζήτησης εργασίας και πρέπει να χρησιμοποιηθεί το πλεονάζων εργατικό δυναμικό. Οι δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε ένα μονόδρομο την παράλληλη αμοιβόμενη εργασία και των δύο συντρόφων σε ένα νοικοκυριό, μιας και διαφορετικά δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της κοινής συμβίωσης.

Οι διαφορές που παρουσιάζουν στην ηλικία των 36 ως 40 ετών σε σχέση με την προηγούμενη ομάδα γενεών έγκεινται στην περαιτέρω μείωση του ποσοστού των γυναικών που έχουν το πολύ πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Υπάρχει ακόμα πιο σημαντική αύξηση της τριτοβάθμιας και των άλλων εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Πίνακας 15. Το εκπαιδευτικό επίπεδο στην ηλικία των 36-40 ετών για διαφορετικές ομάδες γενεών

	1930-34	1940-44	1950-54	1960-64
Πρωτοβάθμια	79,08%	73,18%	52,51%	29,78%
Τριτοβάθμια	2,05%	5,81%	13,50%	24,92%
Υπόλοιπες	18,87%	21,01%	33,97%	45,30%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Η εκπαίδευση που λαμβάνουν οι νεότερες γενιές αποτελεί πιθανόν και την διέξοδο προς ένα καλύτερο μέλλον. Μέλλον που δεν εξασφαλίζεται μόνο πλέον με έναν επιτυχημένο γάμο, όπως υπήρχε η αντίληψη παλαιότερα. Μέλλον το οποίο βρίσκει διέξοδο στην εκπαίδευση που σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί το εισητήριο για την μεγάλη πόλη και τη διαφορετική ζωή με τις περισσότερες ευκαιρίες σε όλους τους τομείς.

Μετά την εκπαίδευση έρχεται και η εργασιακή κατάσταση, όπως συμβαίνει και στην πορεία ενός ανθρώπου, συνήθως. Η παρατήρηση που έρχεται αβίαστα είναι πως το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών αυξάνεται σημαντικά σε σχέση με τις παλαιότερες γενιές.

Πίνακας 16. Η εργασιακή κατάσταση διαφορετικών ομάδων γενεών στην ηλικία των 46-50 ετών

	1920-24	1930-34	1940-44	1950-54
Εργαζόμενες	28,31%	28,39%	30,46%	45,22%
Ανεργες	0,59%	0,32%	0,95%	3,70%
Οικιακά	64,39%	69,20%	61,26%	43,44%
Ανίκανες για εργασία	1,38%	0,00%	0,00%	0,00%
Στο σχολείο	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%
Συνταξιούχοι	0,00%	0,00%	7,07%	6,66%
Δεν Δήλωσαν	5,33%	2,08%	0,26%	0,93%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Ενώ αντίστοιχα το ποσοστό των γυναικών που ασχολούνται μόνο με τα οικιακά μειώνεται. Η ανεργία επίσης «χτυπάει» ένα ποσοστό του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Εξέλιξη που έχει να κάνει με την είσοδο σε επαγγέλματα που πλήττονται από την ανεργία ή με τις δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες. Τα ποσοστά απασχόλησης είναι χαμηλότερα απ' ό,τι των ανδρών και εξίσου χαμηλότερα είναι τα ποσοστά της ανεργίας. Τουλάχιστον γι' αυτές τις γενιές που αποτελούν ενδιάμεσες γενιές πριν την πλήρη ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας, παρ' ό,τι τα ποσοστά των εργαζόμενων γυναικών ακόμα και σήμερα παραμένουν χαμηλότερα από πολλές Ευρωπαϊκές χώρες και υπάρχει μία ολόκληρη συζήτηση για την περαιτέρω αύξησή τους και με ποιόν τρόπο θα συμβεί.

Πίνακας 17. Η εργασιακή κατάσταση διαφορετικών ομάδων γενεών στην ηλικία των 36-40 ετών

	1930-34	1940-44	1950-54	1960-64
Εργαζόμενη	30,09%	30,86%	44,51%	57,08%
Ανεργη	0,68%	0,44%	2,44%	5,01%
Οικιακά	64,19%	67,71%	50,75%	35,53%
Ανίκανη για εργασία	0,86%	0,00%	0,00%	0,00%
Στο σχολείο	0,02%	0,04%	0,09%	0,35%
Συνταξιούχος	0,00%	0,00%	1,90%	1,05%
Δεν Δήλωσαν	4,16%	0,95%	0,31%	0,98%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Παρ' ό,τι βλέπουμε σε σύγκριση με την επόμενη ομάδα γενεών του 1960-64 (Πίνακας 17) πως η απασχόληση έχει αυξηθεί κι άλλο, όπως επίσης και η ανεργία. Εάν συγκρίνουμε τα ποσοστά απασχόλησης των προηγούμενων γενεών στην ηλικία των 46-50 και 36-40 θα δούμε πως υπάρχει μία μικρή υποχώρηση της απασχόλησης σε μεγαλύτερη ηλικία. Επίσης οι γυναίκες που απασχολούνται μόνο με τα οικιακά γίνονται όλο και λιγότερες. Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο πως δεν ασχολούνται και με

αυτά. Συνήθως υπάρχει συνδυασμός και των δύο, αφού παραδοσιακά αυτές είναι εργασίες που αναλαμβάνει η γυναίκα και σε πολλές περιπτώσεις είναι αναγκασμένη να αναλάβει. Στη συνέχεια στον Πίνακα 18 αναφέρονται οι επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες απασχολούνται οι γυναίκες του δείγματος στην ηλικία 46 ως 50 ετών. Οι παρατηρήσεις επικεντρώνονται στη διαφοροποίηση που καταγράφεται όσον αφορά στα επαγγέλματα στα οποία δείχνουν να απασχολούνται περισσότερο καθώς αλλάζουν οι γενεές και καθώς μεταβάλλεται τα κοινωνικο-οικονομικό τους προφίλ.

Πίνακας 18. Ποσοστά απασχόλησης με βάση την επαγγελματική κατηγορία σε ηλικία 46 - 50 ετών

	1920-24	1930-34	1940-44	1950-54
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	1,12%	1,60%	3,18%	4,53%
Επαγγελματίες	1,10%	1,96%	3,38%	7,45%
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	0,38%	0,61%	1,07%	3,86%
Υπάλληλοι	1,86%	2,69%	4,29%	6,39%
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	3,19%	3,38%	4,52%	5,52%
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	6,78%	9,45%	5,41%	10,03%
Τεχνίτες και εμποροϋπάλληλοι	1,80%	2,77%	3,11%	2,89%
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	1,03%	1,43%	1,13%	1,24%
Ανειδίκευτες	10,15%	4,43%	4,01%	4,70%
Ένοπλες Δυνάμεις	0,00%	0,00%	0,00%	0,14%
Δεν Δήλωσαν	0,89%	0,39%	1,36%	1,57%
NIU	71,69%	71,28%	68,53%	51,67%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Η διαφοροποίηση που συντελείται στην επαγγελματική κατηγορία δείχνει την αλλαγή στο προφίλ τους. Παρ' ότι ο αγροτικός χώρος παραμένει ισχυρός είναι ξεκάθαρο πως μεγάλο ποσοστό των γυναικών ηλικίας 46-50 ετών απασχολούνται και σε μία πληθώρα άλλων επαγγελμάτων και μάλιστα οι πιο σύγχρονες γενεές απασχολούνται περισσότερο με αυτές. Στην κατηγορία των ανώτερων υπαλλήλων και διευθυντριών βλέπουμε πως απασχολούνται περίπου 4,5% των γυναικών της ομάδας γενεών 1950-54 όταν η ομάδα γενεών του 1920-24 απασχολούνταν μόνο κατα 1,12%. Τριπλασιάστηκαν οι δυνατότητες των γυναικών στη διάρκεια 30 ετών ή και αποδέχθηκαν την παρουσία τους οι άνδρες σε υψηλότερες θέσεις; Μία σημαντική αύξηση συντελείται και στην κατηγορία των υπαλλήλων. Μία κατηγορία η οποία δίνει περισσότερες διευκολύνσεις για τη δημιουργία οικογένειας είτε αφορά στο Δημόσιο τομέα είτε στον Ιδιωτικό.

Πίνακας 19. Ποσοστά απασχόλησης με την κάθε επαγγελματική κατηγορία σε ηλικία 36-40 ετών

	1930-34	1940-44	1950-54	1960-64
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	0,90%	1,72%	4,31%	4,79%
Επαγγελματίες	1,90%	3,93%	8,71%	12,06%
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	0,47%	0,96%	2,29%	6,71%
Υπάλληλοι	3,21%	5,99%	12,28%	10,18%
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	2,50%	3,09%	4,72%	8,46%
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	6,94%	7,59%	3,37%	7,65%
Τεχνίτες και εμποροϋπάλληλοι	2,40%	3,17%	4,55%	3,06%
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	1,19%	1,20%	1,20%	1,42%
Ανειδίκευτες	9,89%	3,11%	2,71%	3,97%
Ένοπλες Δυνάμεις	0,01%	0,00%	0,00%	0,30%
Δεν Δήλωσαν	0,67%	0,54%	2,86%	2,24%
NIU	69,91%	68,70%	53,00%	39,15%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 19 οι ομάδες γενεών βρίσκονται σε ηλικία μικρότερη απ' ό τι στον προηγούμενο πίνακα ωστόσο ήδη διακρίνεται η σημαντική αύξηση που υπάρχει στις γυναίκες που είναι «επαγγελματίες» και «υπάλληλοι». Η ομάδα γενεών του 1960-64 έχει αυξήσει κατά πολύ τα ποσοστά της στα συγκεκριμένα επαγγέλματα, όπως και της «Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεων». Συνολικά οι τρεις αυτές κατηγορίες συμπληρώνουν ένα ποσοστό 30% περίπου.

Δ. Το προφίλ συγκεκριμένων ηλικιών (40 και 50 ετών)

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναφερθούμε ειδικότερα σε διάφορες ηλικίες οι οποίες απέχουν μεταξύ τους μία δεκαετία. Η ανάλυση των χαρακτηριστικών ακολουθεί την ίδια σειρά όπως και στα προηγούμενα κεφάλαια. Οικογενειακή κατάσταση, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάσταση και κατηγορία επαγγέλματος στην ηλικία των 50 ετών και των 40 ετών. Η επιλογή των γενεών αυτών έγιναν προκειμένου να εξεταστούν με μεγαλύτερη αφαιρετική διάθεση οι κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις στην πορεία του χρόνου για την ελληνική κοινωνία και ειδικότερα για τις Ελληνίδες γυναίκες.

Στην ηλικία των 50 ετών φαίνεται από τον Πίνακα 20 πως υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών παντρεμένες. Παράλληλα τα ποσοστά των χωρισμένων γυναικών αυξάνονται.

Πίνακας 20. Η οικογενειακή κατάσταση στην ηλικία των 50 ετών για διαφορετικές γενιές

	1920	1930	1940	1950
Ελεύθερες	6,66%	7,10%	4,78%	5,13%
Παντρεμένες	81,64%	84,27%	86,77%	82,18%
Σε διάσταση	0,00%	0,00%	0,00%	1,32%
Χωρισμένες	2,12%	2,11%	2,30%	5,03%
Χήρες	9,57%	6,52%	6,15%	6,35%
Δεν δήλωσαν	0,02%	0,00%	0,00%	0,00%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Οι γυναίκες που έχουν χηρεύσει παραμένουν περίπου στα ίδια ποσοστά εκτός από την γενιά του 1920 η οποία διαφοροποιείται, πιθανόν εξαιτίας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου που στοίχησε αρκετά σε ζωές ανδρών. Ομοίως, τα ποσοστά των γυναικών που είναι ελεύθερες στις γενεές του 1920 και 1930 είναι περισσότερες από ότι οι επόμενες γενεές. Πιθανόν να υπήρχε, εξαιτίας του πολέμου και της γενικότερης κοινωνικο-πολιτικής κατάστασης που ακολούθησε τον πόλεμο, δυσκολία στο να παντρευτούν, παραμένοντας ελεύθερες.

Εν αντιθέσει με την ηλικία των 40 ετών στον Πίνακα 21 που οι διαφορετικές γενεές καταγράφουν υψηλότερα ποσοστά ελεύθερων σε αυτή την ηλικία. Αν και συνηθίζεται οι γυναίκες να παντρεύονται σε μικρότερη ηλικία δεν είναι απίθανο να μειωθούν τα ποσοστά των ελεύθερων. Άλλωστε το ότι παραμένουν ελεύθερες σημαίνει μόνο πως δεν έχουν τελέσει γάμο. Τα ποσοστά των παντρεμένων ωστόσο στην τελευταία γενιά παρουσιάζουν μία σχετική μείωση σε σχέση με τις προηγούμενες γενεές. Αντίθετα, σταθερά αυξάνονται τα ποσοστά των γυναικών που έχουν χωρίσει. Βρίσκονται σε υψηλότερα ποσοστά απ' ότι έχουν οι γυναίκες της προηγούμενης γενιάς στην ηλικία των 50 ετών. Η εξέλιξη αυτή συμβαδίζει με τη γενικότερη αύξηση των διαζυγίων που παρουσιάζει η ελληνική κοινωνία, ωστόσο χωρίς να πλησιάζει τα ποσοστά των Ευρωπαϊκών χωρών.

Πίνακας 21. Η οικογενειακή κατάσταση στην ηλικία των 40 ετών για διαφορετικές γενιές

	1930	1940	1950	1960
Ελεύθερες	8,78%	7,30%	6,71%	8,69%
Παντρεμένες	86,90%	88,93%	87,27%	82,09%
Σε διάσταση	0,00%	0,00%	0,00%	1,74%
Χωρισμένες	1,62%	1,81%	3,92%	5,47%
Χήρες	2,69%	1,94%	2,09%	2,01%
Δεν Δήλωσαν	0,01%	0,01%	0,00%	0,00%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Όσον αφορά στην εκπαίδευση των γενεών στην ηλικία των 50 ετών υπάρχει μεγάλη διαφορά στις γενεές που προηγούνται και ως ένα βαθμό θεωρούνται προπολεμικές και κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1940 στην οποία η χώρα ανασυντάσσεται, με την επόμενη του 1950 στον Πίνακα 22. Η γενιά του 1950 έχει πλέον σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά γυναικών που έχουν μόνο το πολύ πρωτοβάθμια εκπαίδευση και υψηλότερα επίπεδα στις υπόλοιπες κατηγορίες.

Πίνακας 22. Το επίπεδο εκπαίδευσης για τις διαφορετικές γενεές σε ηλικία 50 ετών

	1920	1930	1940	1950
Πρωτοβάθμια	82,71%	83,69%	75,85%	57,71%
Τριτοβάθμια	1,33%	2,72%	4,43%	14,79%
Υπόλοιπες	15,95%	13,59%	19,73%	27,50%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Η καθολική εκπαίδευση και η υποχρεωτική εκπαίδευση αρχίζουν να αποδίδουν, σε συνδυασμό με την αλλαγή στη νοοτροπία και στις ανάγκες, τόσο του κοινωνικού συνόλου όσο και των ίδιων των γυναικών, παρατηρείται η διαφοροποίηση στην εκπαίδευσή τους. Τα δε ποσοστά της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ακολουθούν αλματώδη πορεία σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές για την γενιά του 1950.

Όπως φαίνεται και από την επόμενη σύγκριση που ακολουθεί στον Πίνακα 23, αλλά η πρωτοβάθμια εκπαίδευση υποχωρεί ως ποσοστό, κάτι που συμβαίνει και στον γενικότερο πληθυσμό που γεννήθηκε από το 1920 ως το 1969 όπως διαπιστώσαμε στην αρχή του κεφαλαίου από την ανάλυσή του. Είναι ξεκάθαρο πλέον πως σε σχέση

με τις προπολεμικές γενεές και με τις αμέσως μετά τον πόλεμο η αντιμετώπιση στο ζήτημα της εκπαίδευσης των γυναικών έχει διαφοροποιηθεί.

Πίνακας 23. Το επίπεδο εκπαίδευσης για τις διαφορετικές γενεές σε ηλικία 40 ετών

	1930	1940	1950	1960
Πρωτοβάθμια	81,25%	76,40%	58,64%	33,66%
Τριτοβάθμια	1,43%	4,56%	11,87%	23,01%
Υπόλοιπες	17,32%	19,04%	29,48%	43,33%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Είτε αυτό οφείλεται στην ανάγκη των ίδιων των γυναικών να ξεφύγουν από στερεότυπα και προκαθορισμένες πορείες, μέσα από τους αγώνες των γυναικών για τα δικαιώματά τους και γενικότερα της αναγνώρισης της σημασίας τους και του πολύπλευρου ρόλου και των καινούριων χαρακτηριστικών που καλούνται να ενσωματώσουν, είτε στην ανάγκη του κοινωνικού συνόλου και του οικονομικού μοντέλου να καλύψει ελλείμματα χρησιμοποιώντας τις γυναίκες ως εργατικό δυναμικό το γεγονός της αλλαγής των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών παραμένει.

Κάτι που γίνεται ακόμα πιο φανερό όταν αναφερόμαστε στην εργασιακή κατάσταση που δηλώνουν οι γυναίκες όπως φαίνεται και από τους δύο επόμενους πίνακες. Οι γυναίκες που εργάζονται σε πιο σύγχρονες γενιές αποτελούν σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τις παλαιότερες. Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 24 υπάρχει μία σημαντική μείωση στις γυναίκες που δηλώνουν ως εργασία τα οικιακά. Επίσης όπως και στο γενικό πληθυσμό οι πιο σύγχρονες γυναίκες πλήττονται και από την ανεργία σε μεγαλύτερο βαθμό.

Πίνακας 24. Η εργασιακή κατάσταση για τις διαφορετικές γενεές σε ηλικία 50 ετών

	1920	1930	1940	1950
Εργαζόμενες	28,49%	27,50%	27,47%	41,14%
Ανεργες	0,50%	0,32%	0,83%	3,40%
Οικιακά	63,68%	69,45%	63,01%	46,39%
Ανίκανες για εργασία	1,71%	0,00%	0,00%	0,00%
Στο σχολείο	0,00%	0,00%	0,00%	0,05%
Συνταξιούχοι	0,00%	0,00%	8,40%	8,16%
Δεν Δήλωσαν	5,62%	2,73%	0,28%	0,87%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 25, που ακολουθεί, στην ηλικία των σαράντα ετών, οι διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των γενεών έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά όπως στον Πίνακα 23, με τη διαφορά πως εδώ οι είναι πιο έντονες οι αλλαγές. Αυτό συμβαίνει αφενός λόγω της μικρότερης ηλικίας στην οποία γίνεται η σύγκριση. Αφετέρου λόγω της πιο συγχρονής γενιάς που συμμετέχει στη σύγκριση και η οποία δείχνει την μεγάλη διαφοροποίηση που έχει επέλθει σε σχέση με τις προπολεμικές γενεές. Η αποκλειστική ενασχόληση με τα οικιακά αφορά μόνο το 1/3 περίπου των γυναικών που γεννήθηκαν το 1960.

Πίνακας 25. Η εργασιακή κατάσταση για τις διαφορετικές γενεές στην ηλικία 40 ετών

	1930	1940	1950	1960
Εργαζόμενες	30,98%	31,36%	42,09%	56,40%
Άνεργες	0,52%	0,47%	2,11%	4,79%
Οικιακά	63,03%	66,99%	52,50%	36,25%
Ανίκανες για εργασία	1,01%	0,00%	0,00%	0,00%
Στο σχολείο	0,08%	0,00%	0,00%	0,26%
Συνταξιούχοι	0,00%	0,00%	2,82%	1,42%
Δεν Δήλωσαν	4,38%	1,18%	0,48%	0,88%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Σε αντιδιαστολή με την γενιά του 1930 που αφορούσε τα 2/3. Σημαντική διαφοροποίηση στη διάρκεια 30 ετών που μεσολάβησαν. Τα ποσοστά ανεργίας επίσης δείχνουν την εμπλοκή των γυναικών στην αγορά εργασίας και το γεγονός πως κάποιες παραμένουν άνεργες λόγω των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά εργασίας.

Όσον αφορά στην επαγγελματική κατηγορία που φαίνεται να προτιμούν οι γυναίκες των διαφορετικών γενεών βλέπουμε την σχετικά σταθερή προτίμηση σε αγροτικές εργασίες καθώς και τις υπόλοιπες κατηγορίες που αυξάνουν τα ποσοστά τους σε πιο νέες γενιές. Οι γυναίκες πλέον έχουν παρουσία σε όλες τις κατηγορίες επαγγελματών ακόμα και στις ένοπλες δυνάμεις.

Πίνακας 26. Ποσοστά απασχόλησης με βάση την επαγγελματική κατηγορία για διαφορετικές γενεές στην ηλικία των 50 ετών

	1920	1930	1940	1950
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	1,04%	1,65%	2,76%	4,38%
Επαγγελματίες	1,08%	1,84%	2,21%	6,40%
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	0,41%	0,53%	0,83%	3,02%
Υπάλληλοι	1,30%	2,11%	3,53%	4,70%
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	3,01%	3,28%	4,58%	5,14%
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	7,28%	9,66%	6,01%	10,66%
Τεχνίτες και εμποροϋπάλληλοι	1,26%	2,56%	2,51%	2,81%
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	0,94%	1,29%	1,02%	1,17%
Ανειδίκευτες	11,10%	4,46%	3,75%	4,19%
Ένοπλες Δυνάμεις	0,00%	0,00%	0,00%	0,10%
Δεν Δήλωσαν	1,08%	0,44%	1,13%	1,49%
NIU	71,51%	72,18%	71,67%	55,94%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Στον Πίνακα 27 που αναφέρεται στις γυναίκες ηλικίας 40 ετών, η εξέλιξη όσον αφορά τις επαγγελματικές κατηγορίες δεν διαφοροποιείται. Η μόνη αλλαγή είναι η ακόμα μεγαλύτερη διαφοροποίηση για τις νεότερες γενιές σε σχέση με τις παλαιότερες. Η τάση είναι για επαγγέλματα που διαφέρουν από τις αγροτικές εργασίες που παραδοσιακά μαζί με την ανειδίκευτη εργασία ήταν αυτές που απασχολούνταν οι γυναίκες. Η αλλαγή της ελληνικής κοινωνίας από αγροτικής σε τριτογενή καθοδηγεί τις εξελίξεις. Γι' αυτό παρατηρούνται τα ποσοστά των εργαζόμενων γυναικών σε κατηγορίες επαγγελμάτων που δεν θεωρούνται παραδοσιακές, να αυξάνονται. Η γενιά του 1960 έχει διαφορετική κατεύθυνση όσον αφορά στην επαγγελματική της απασχόληση και φαίνεται από τα ποσοστά των εργαζομένων σε κάθε κατηγορία. Ακόμα και οι χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανημάτων αυξάνουν τα ποσοστά απασχόλησής τους.

Πίνακας 27. Ποσοστά απασχόλησης με βάση την επαγγελματική κατηγορία για διαφορετικές γενιές στην ηλικία των 40 ετών

	1930	1940	1950	1960
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	0,96%	1,83%	4,71%	5,02%
Επαγγελματίες	1,31%	3,09%	7,50%	11,31%
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	0,46%	0,82%	2,12%	5,80%
Υπάλληλοι	3,09%	5,20%	10,18%	10,00%
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	2,52%	3,51%	5,41%	8,45%
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	7,57%	8,77%	3,80%	8,22%
Τεχνίτες και εμποροϋπάλληλοι	2,44%	3,36%	4,43%	3,19%
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	1,39%	1,34%	1,09%	1,51%
Ανειδίκευτες	10,61%	3,35%	2,54%	4,17%
Ένοπλες Δυνάμεις	0,00%	0,00%	0,00%	0,37%
Δεν Δήλωσαν	0,62%	0,57%	2,43%	2,02%
NIU	69,02%	68,17%	55,77%	39,93%
Σύνολο	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Η κατηγορία των υπαλλήλων έφτασε το 10% των απασχολούμενων γυναικών όπως και των επαγγελματιών στο 11,3%. Οι επαγγελματίες δεκαπλασίασαν τα ποσοστά τους σε μία περίοδο 30 ετών. Όπως και οι υπάλληλοι τριπλασίασαν το ποσοστό τους στην ίδια περίοδο. Σίγουρα οι αλλαγές αυτές δεν είναι τυχαίες και έχουν μία πορεία στον χρόνο που ξεπερνά τα χαρακτηριστικά μιάς γενιάς και δείχνουν μία τάση και μία αλλαγή στις αντιλήψεις.

Ε. ΔΙΑΦΟΡΙΚΗ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο εξετάζεται η διαφορική γονιμότητα που εμφανίζεται στις γυναίκες του δείματός μας. Ως διαφορική γονιμότητα εννοούμε τη γονιμότητα που παρουσιάζει διαφοροποιήσεις σε σχέση με κάποιο προσδιοριστικό παράγοντα και δημιουργεί ομάδες με κοινό δείκτη γονιμότητας. Η μελέτη επικεντρώθηκε στις πλέον σύγχρονες γενιές που έχουν ωστόσο σε μεγάλο μέρος συμπληρώσει τη γονιμότητα τους μιας και η μικρότερη είναι 40 ετών και η μεγαλύτερη 50 ετών με μια ενδιάμεση 45 ετών. Τα στοιχεία είναι από την απογραφή του 2001 στην οποία υπάρχει και η μεταβλήτη του αριθμού των παιδιών που γέννησε κάθε γυναίκα.

Με βάση το χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού επιπέδου που διαφοροποιεί τις γυναίκες εξετάζεται η σχέση του με τη γονιμότητα. Στον Πίνακα 28 φαίνεται πως

υπάρχει μία διαφοροποίηση η οποία παραμένει σταθερή σε σχέση με το δείκτη γενεολογικής γονιμότητας για το σύνολο των γυναικών που ανήκουν στη γενεά. Οι γυναίκες οι οποίες έχουν πρωτοβάθμια το πολύ εκπαίδευση δείχνουν πως διατηρούν υψηλότερη γονιμότητα. Σε αντίθεση με την Δευτεροβάθμια και την Τριτοβάθμια οι οποίες είναι χαμηλότερες της. Ωστόσο οι γυναίκες με τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζουν σταθερά και στις τρεις γενεές χαμηλότερη γονιμότητα και από την δευτεροβάθμια. Υπάρχει μία πορεία της γονιμότητας η οποία φαίνεται πως είναι αντίστροφα ανάλογη του επιπέδου εκπαίδευσης. Όσο υψηλότερη η εκπαίδευση τόσο χαμηλότερη η γονιμότητα.

Πίνακας 28. Δείκτης γενεολογικής γονιμότητας και εκπαιδευτικό επίπεδο για τις γενιές που γεννήθηκαν τα έτη 1950, 1955, 1960

	1950	1955	1960
Πρωτοβάθμια	2,125	2,17	2,117
Δευτεροβάθμια	1,781	1,821	1,759
Τριτοβάθμια	1,616	1,683	1,496
Σύνολο	1,955	1,952	1,819

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Το επόμενο παράδειγμα το οποίο μας δείχνει τις διαφορές που υπάρχουν στη γονιμότητα των γυναικών ανάλογα τους προσδιοριστικούς παράγοντες που παρατηρούμε είναι η κατηγορία του επαγγέλματος που ασκούν (Πίνακας 29). Αρχική παρατήρηση είναι πως υπάρχουν εμφανείς διαφοροποιήσεις ανάλογα την κατηγορία του επαγγέλματος που ασκούν οι γυναίκες των διαφορετικών γενεών. Παρατηρούμε την πολύ υψηλή γονιμότητα σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες που έχουν όσες γυναίκες εργάζονται σε αγροτικές εργασίες είναι ανειδίκευτες. Αντίθετα οι επαγγελματίες και οι τεχνικοί παρουσιάζουν την χαμηλότερη. Βλέποντας διαχρονικά την εξέλιξη στις διάφορες επαγγελματικές κατηγορίες παρατηρείται το φαινόμενο της μείωσης της γονιμότητας, αλλά με διαφορετικό ρυθμό για την κάθε κατηγορία. Πιθανόν επαγγέλματα που παραδοσιακά απασχολούν γυναίκες σε αυτά να παρουσιάζουν αυξημένη γονιμότητα εξαιτίας διαφορετικών προτύπων και απαιτήσεων. Σε αντίθεση με πιο σύγχρονα επαγγέλματα τα οποία προσελκύουν πιο δυναμικές και πιθανόν μοντέρνες γυναίκες με διαφορετικές αντιλήψεις και πρότυπα ζωής τα οποία επηρεάζουν ένα ποικίλο φάσμα αντιλήψεων, στάσεων και προτύπων και κατ' επέκταση και τον τρόπο με τον οποίον διαχειρίζονται τη γονιμότητά τους.

Πίνακας 29. Δείκτης γενεαλογικής γονιμότητας και επάγγελμα για διαφορετικές γενιές που γεννήθηκαν τα έτη 1950, 1955, 1960

	1950	1955	1960
Νομοθέτες, ανώτεροι υπάλληλοι και διευθύντριες	1,917	1,914	1,719
Επαγγελματίες	1,645	1,612	1,463
Τεχνικοί και σχετικά επαγγέλματα	1,505	1,658	1,526
Υπάλληλοι	1,639	1,738	1,605
Εξυπηρέτηση πελατών και πωλήσεις	1,929	1,909	1,766
Αγροτικές και αλιευτικές εργασίες	2,287	2,256	2,243
Τεχνίτες και εμποροϋπάλληλοι	2,006	2,02	1,737
Χειρίστριες εγκαταστάσεων και μηχανών	2,000	1,898	1,962
Ανειδίκευτες	2,049	2,137	2,171
Ένοπλες Δυνάμεις	1,667	2,286	1,308
Δεν Δήλωσαν	1,798	1,692	1,500
NIU	1,977	2,014	1,938
Σύνολο	1,95	1,95	1,81

Πηγή: Επεξεργασία μικροδεδομένων βάσης I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL

Σταθερά υψηλή η γονιμότητα στις γυναίκες που ασχολούνται με αγροτικές και αλιευτικές εργασίες. Επίσης εξίσου υψηλή η γονιμότητα των ανειδίκευτων εργαζομένων. Η πλέον χαμηλή μέση γονιμότητα παρουσιάζεται στις κατηγορίες των επαγγελματιών, στις υπαλλήλους και στην κατηγορία των τεχνικών και των συναφών με αυτήν επαγγελμάτων. Ενώ η γενιά του 1950 και του 1955 κρατάνε σε σχετικά υψηλά επίπεδα τη γονιμότητα τους, κοντά στα επίπεδα αναπλήρωσης των γενεών, η γονιμότητα της γενιάς του 1960 παρουσιάζει μία σημαντική μείωση που πιθανόν να ήταν μεγαλύτερη αν δεν υπήρχαν κάποιες κατηγορίες να την κρατήσουν σε σχετικά υψηλότερα επίπεδα. Η αλλαγή αυτή ίσως να σχετίζεται με παράγοντες που χρειάζονται περαιτέρω ανάλυση προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα που τίθενται και μένουν αναπάντητα σε βάθος αυτή την στιγμή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτουν συμπεράσματα τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και για την περαιτέρω πορεία των εξελίξεων στο επίπεδο των πολιτικών, αλλά και προκειμένου να διερευνηθούν σε βάθος και να δοθούν ουσιαστικότερες απαντήσεις. Το επίπεδο των πολιτικών απασχολεί μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού και σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στο ασφαλιστικό σύστημα και την επικείμενη τροποποίηση αρκετών πολιτικών, που δεν γνωρίζουμε τι αντίκτυπο θα έχουν στην εργατική τάξη αλλά και στις εργαζόμενες μητέρες, κυρίως νεότερης ηλικίας, μιας και όπως έχει δηλωθεί δε θα θιγούν τα δικαιώματα όσων γυναικών πρόλαβαν να τα κατοχυρώσουν. Αλλά ενδεχομένως μία αλλαγή στη στάση τους απέναντι στη προοπτική της δημιουργίας οικογένειας και απόκτησης παιδιών, ή μια περαιτέρω αναβολή της, να είναι ένα πιθανό αποτέλεσμα για τις σύγχρονες γενιές από τη στιγμή που η αλλαγή που επέρχεται είναι αρνητική και δυσκολεύει τις συνθήκες. Η εξέλιξη αυτή δυσχεραίνει την γενικότερη κοινωνική και οικονομική κατάσταση η οποία δεν είναι στη καλύτερη δυνατή συνθήκη. Όλες αυτές οι μεταβλητές επηρεάζουν ένα τόσο ευαίσθητο δείκτη που στην ουσία του εκφράζει την πορεία που αποφασίζουν για την ζωής τους άνθρωποι κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Σε συνδυασμό με τη δύσκολη οικονομική κατάσταση και τις γενικότερες οικονομικές εξελίξεις ή και την αλλαγή στη νοοτροπία και στα πρότυπα ζωής που κυριαρχούν ο οικογενειακός προγραμματισμός αλλάζει και προσαρμόζεται. Οι σημαντικές μεταβολές στη σύνθεση των νοικοκυριών και των οικογενειών αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης Ελλάδας⁴. Ήδη τα επίπεδα γονιμότητας στη χώρα βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Από τα χαμηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Και μειώθηκαν δραματικά σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Βρίσκονται σε επίπεδο χαμηλότερο από το επίπεδο αναπλήρωσης των γενεών, που είναι το 2,1 παιδιά ανά γυναίκα. Στην Ελλάδα έχουμε φτάσει στο 1,3 που αποτελεί ένα από τα χαμηλότερα στην Ευρωπαϊκή

⁴ Μπάγκαβος Χ., 2004, «Δημογραφικές διαστάσεις των μεταβολών της οικογένειας και των νοικοκυριών στην Ελλάδα- μια πρώτη προσέγγιση», στο Μουσούρου Λ. και Στρατηγάκη Μ. (επιμ.), *Ζητήματα οικογενειακής πολιτικής. Θεωρητικές αναφορές και εμπειρικές διερευνήσεις*, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 31.

Ένωση⁵. Χωρίς αυτό να αποτελεί, απαραίτητα, αρνητική εξέλιξη, θα πρέπει να βρούμε τον τρόπο για να λειτουργούμε με αυτά τα δεδομένα και να λαμβάνονται υπόψιν στον προγραμματισμό μας. Και αυτό γιατί διαφορετικές ανάγκες έχουν οι ηλικιωμένοι και διαφορετικά καταναλωτικά πρότυπα απ' ό,τι ένας νεότερος πληθυσμός. Οι τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, το ζήτημα της κατοικίας, οι συγκοινωνίες και η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου αποκτά διαφορετική σημασία από τη στιγμή που απευθύνονται σε διαφορετικά άτομα που έχουν διαφορετικές ανάγκες. Διαφορετικές ανάγκες που εκφράζονται ποικίλα και δημιουργούν διαφορετικά προφίλ ανθρώπων με διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνιστώσες, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην άσκηση πολιτικής και στην οργάνωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Στη διαφορετική περίπτωση που επιθυμούμε να αλλάξουμε τη στάση αυτή και να οδηγηθούμε σε νεότερο πληθυσμό μακροπρόθεσμα, γεγονός όμως που δεν μπορεί να συμβεί από μία μέρα στην άλλη, η αντιμετώπισή μας πρέπει να είναι παρεμβατική. Ωστόσο θα πρέπει να περάσει αρκετός καιρός μέχρι να δούμε κάποια ουσιαστική αλλαγή στη στάση και ακόμα περισσότερος καιρός μέχρι να αποτυπωθεί αυτή η αλλαγή στις απογραφές. Η γενικότερη πολιτική, κοινωνική και οικονομική συγκυρία δεν ευνοεί την προσπάθεια για τη καθοδήγηση προς αυτή την κατεύθυνση. Σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζεται το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού της. Η λύση που έχει χρησιμοποιήσει προκειμένου να μη δει άμεσα μείωση στον πληθυσμό της είναι αυτή της μετανάστευσης νεαρότερων πληθυσμών από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι χώρες αυτές, αντίθετα από τις αναπτυγμένες δυτικές, παρουσιάζουν ρυθμό αύξησης του πληθυσμού σημαντικό και πολλές από αυτές έχουν ιδιαίτερα νεανικό πληθυσμό ο οποίος μεταναστεύει. Ωστόσο και σε αρκετές από αυτές παρουσιάζεται μία μείωση της αύξησης η οποία όμως θα αργήσει να αποτυπωθεί στο συνολικό πληθυσμό.

Τα μέτρα λοιπόν που αποφασίζονται και υλοποιούνται επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αυτό όταν δηλώνεται πως επιθυμούμε την αύξηση της γονιμότητας στην Ελλάδα. Εάν φυσικά επιθυμούμε πραγματικά την αύξηση και όχι απλώς να δηλώνουμε έτσι.

Ένα σημαντικό θέμα έχει προκύψει με τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος και το σχέδιο νόμου που κατατέθηκε και ψηφίστηκε τον Μάρτιο του

⁵ Μπάγκαβος Χ. και Μουσιδης Α. (επιμ.), 2004, *Το νέο δημογραφικό τοπίο του 21^{ου} αιώνα. Εξελίξεις, επιπτώσεις, πολιτικές*, Gutenberg, Αθήνα, σελ. 18.

2008 στη Βουλή. Το νομοσχέδιο προσβλέπει στην αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης σταδιακά για τις διάφορες κατηγορίες ασφαλισμένων γυναικών και από διαφορετική ημερομηνία για κάθε ασφαλιστικό ταμείο. Η επιρροή, και πόση θα είναι αυτή, που θα ασκήσει στη γονιμότητα δεν είναι δυνατόν να προεξοφληθεί. Απαιτείται περαιτέρω μελέτη για να διαπιστωθεί κάτι τέτοιο. Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές θεωρίες που εξηγούν τις επιλογές των γυναικών και των νοικοκυριών στον αριθμό των παιδιών που θα αποκτήσουν⁶. Καθώς επίσης και πληθώρα παραγόντων που την επηρεάζουν και παράλληλα αλληλοεπηρεάζονται. Από τις αντιλήψεις που έχουν οι ίδιες οι γυναίκες έως τη μορφή της εργασίας και το ωράριο που έχουν. Από τη μέθοδο αντισύλληψης που επιλέγουν ως τη βοήθεια που έχουν στις οικιακές εργασίες⁷.

Τα ζητήματα που τέθηκαν στη παρούσα εργασία απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση για να γίνει πιο κατανοητό σε βάθος το φαινόμενο που εξέταση η παρούσα διπλωματική εργασία. Υπάρχουν ποικίλες επιλογές. Μία διερεύνηση όσον αφορά στη διαφορετική γονιμότητα και τους συνδυασμούς των προσδιοριστικών παραγόντων. Παραδείγματος χάριν, η εκπαίδευση σε συνδυασμό με την επαγγελματική κατηγορία πως επηρεάζει την γονιμότητα. Σύμφωνα με την μικροοικονομική θεωρία της γονιμότητας, η οποία υποστηρίζει ότι μία αύξηση στο οικογενειακό εισόδημα αυξάνει τη ζήτηση για παιδιά παρότι σε πολλές κοινωνίες έχει παρατηρηθεί αρνητική σχέση μεταξύ εισοδήματος και γονιμότητας λόγω άλλων παραγόντων που επιδρούν⁸.

Μία άλλη περαιτέρω διερεύνηση θα μπορούσε να αφορά στον καθορισμό του προφίλ συγκεκριμένων κατηγοριών γυναικών. Γυναίκες που παρουσιάζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και διαφέρουν από άλλες κατηγορίες, και σύγκριση μεταξύ αυτών των κατηγοριών. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι οι γυναίκες που είναι μητέρες. Ένα άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι γυναίκες που δεν έφεραν ποτέ στον κόσμο ένα παιδί. Γυναίκες που διαμένουν σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας. Πρόσφατα παρουσιάστηκε στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ένα χωριό

⁶ Κυριαζή Ν., 1992, *Αναπαραγωγή του Πληθυσμού. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές έρευνες*, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 20.

⁷ Συμεωνίδου Χ. κ.ά., 1997, *Κοινωνικο-οικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας στην Ελλάδα*, Τόμος Β', Αθήνα, ΕΚΚΕ, σελ. 152.

⁸ Συμεωνίδου Χ. κ.α., 2000, *Επιθυμητό και πραγματικό μέγεθος οικογένειας. Γεγονότα του κύκλου ζωής*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σελ. 43.

στην επαρχία της Ελλάδας το οποίο διατηρεί την γονιμότητά του σε πολύ υψηλά επίπεδα. Κάθε οικογένεια έχει περισσότερα από 4 παιδιά. Φαινόμενο σχετικά σπανιότερο στις μέρες μας που οι περισσότερες οικογένειες διαθέτουν ένα ή δύο το πολύ παιδιά. Ποιοί παράγοντες επέδρασαν ώστε το συγκεκριμένο χωριό να διατηρήσει την γονιμότητά του σε τόσο υψηλά επίπεδα;

Εκτός όμως από τις δυνατότητες που αναφέρθηκαν και τα παραδείγματα για μελλοντικές έρευνες, η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η βάση μικροδεδομένων του I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL είναι πως δίνει τη δυνατότητα για περαιτέρω διερεύνηση όχι μόνο ατόμων αλλά και ζευγαριών και νοικοκυριών. Αυτό αποτελεί κάτι μοναδικό και μπορεί να αποτελέσει πεδίο σημαντικών ερευνών. Τα δεδομένα είναι ελεύθερα και μπορεί να γίνει περαιτέρω επεξεργασία στο επίπεδο των νοικοκυριών ή των ζευγαριών και να εξετάσουμε το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των ζευγαριών καθώς και των νοικοκυριών ευρύτερα. Τα δεδομένα επειδή πρόκειται γι' άτομα και έχουν καταγραφεί και σε νοικοκυριά μπορούν να μελετηθούν και με αυτόν τον τρόπο. Η διερεύνηση μπορεί να ξεκινήσει από το επίπεδο του ατόμου και να δούμε τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στα διαφορετικά επίπεδα νοικοκυριών ή και μεταξύ υποκατηγοριών. Όπως υπάρχει η δυνατότητα για να εξετάσουμε συγκεκριμένες κατηγορίες γυναικών έτσι και για τα ζευγάρια θα μπορεί να γίνει μία διερεύνηση σε βάθος που θα προσεγγίζει το ζήτημα των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών ή της γονιμότητας. Ειδικότερα, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, με τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, αποδέκτης των οποίων ήταν και η Ελλάδα, και με τις παρούσες δημογραφικές εξελίξεις το ερευνητικό πεδίο παρουσιάζει προκλήσεις και τα ερωτήματα αναζητούν απαντήσεις. Οι απαντήσεις θα βοηθήσουν ή θα διευκολύνουν ως ένα βαθμό τα ζητήματα που προκύπτουν, τι συμβαίνει καθώς και τι μπορεί να γίνει προκειμένου να αποφύγουμε λάθη του παρελθόντος ή να αντιμετωπίσουμε το μέλλον με μία διαφορετική οπτική. Οπτική η οποία στην αυγή του 21^{ου} αιώνα ακόμα μπορεί να μην έχει δώσει σαφή δείγματα γραφής αλλά μένει να δούμε σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο που διαρκώς αναθεωρεί και το καινούριο δημιουργεί καινούρια μείγματα με το παλιό που θα οδηγηθεί αυτή η πορεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ε.Σ.Υ.Ε., 1975, *Απογραφή πληθυσμού 1971*, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., 1984, *Απογραφή πληθυσμού 1981*, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., 1995, *Απογραφή πληθυσμού 1991*, Αθήνα.
- Ε.Σ.Υ.Ε., 2004, *Απογραφή πληθυσμού 2001*, Αθήνα.
- Μουσούρου Λ. και Στρατηγάκη Μ. (επιμ.), 2004, *Ζητήματα οικογενειακής πολιτικής. Θεωρητικές αναφορές και εμπειρικές διερευνήσεις*, Αθήνα, Gutenberg.
- Μπάγκαβος Χ. και Μωυσίδης Α. (επιμ.), 2004, *Το νέο δημογραφικό τοπίο του 21ου αιώνα. Εξελίξεις, επιπτώσεις, προοπτικές*, Αθήνα, Gutenberg.
- Κυριαζή Ν., 1992, *Αναπαραγωγή του Πληθυσμού. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές έρευνες*, Αθήνα, Gutenberg.
- Συμεωνίδου Χ. (επιμ.), 2000, *Επιθυμητό και πραγματικό μέγεθος οικογένειας. Γεγονότα του κυκλου ζωής*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Συμεωνίδου Χ. (επιμ.), 1997, *Κοινωνικο-οικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας στην Ελλάδα*, Τόμος Β', Αθήνα, ΕΚΚΕ.

ΠΗΓΕΣ

Minnesota Population Center. *Integrated Public Use Microdata Series — International: Version 4.0.*, Minneapolis: University of Minnesota, 2008, <https://International.I.P.U.M.S. - INTERNATIONAL.org/International/index.html>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Ι. Κατανομή πληθυσμού γυναικών με βάση το έτος γέννησης

	1971	1981	1991	2001	2001
				without nativity	nativity
1920	5943	5677	5380	3321	2946
1921	3926	3616	3266	2433	2148
1922	5614	5379	4836	3363	2954
1923	4675	4347	3940	3126	2946
1924	5402	5118	5013	3787	3588
1925	6115	5972	6043	4437	4268
1926	6797	6737	6123	4898	4733
1927	6226	5982	5680	4848	4675
1928	7116	6886	6552	5780	5617
1929	6081	5936	5638	5222	5072
1930	7791	7700	7594	7101	6913
1931	5874	5665	5560	5451	5302
1932	6514	6512	6424	6242	6099
1933	6596	6445	6462	6473	6345
1934	6901	6840	6449	6695	6534
1935	6841	6979	6982	6416	6270
1936	6679	7191	6844	6435	6285
1937	6094	6094	5970	6256	6110
1938	6347	6837	6542	6431	6274
1939	5902	5977	5922	5844	5725
1940	6391	7256	7260	6802	6663
1941	4444	4864	4648	4747	4642
1942	4648	5153	5020	5096	4984
1943	4377	4675	4570	4587	4449
1944	5541	5953	5830	5938	5787
1945	6001	6566	6773	6334	6160
1946	6340	6887	6721	6699	6534
1947	6229	6673	6520	6569	6398
1948	5728	6217	6103	6184	6010
1949	5167	5468	5611	5605	5449
1950	5865	6366	6699	6548	6301
1951	5941	6152	6212	6189	5958
1952	6001	6259	6413	6403	6154
1953	6042	5804	5938	6062	5807
1954	6433	6299	6396	6526	6290
1955	6657	6393	6677	6731	6495
1956	6722	6601	6895	6894	6597
1957	6528	6313	6610	6581	6330
1958	6688	6408	6719	6596	6322
1959	7013	6456	6729	6919	6637
1960	7043	6777	7278	7325	7018
1961	6436	6192	6309	6422	6155
1962	6740	6516	6665	6547	6217
1963	6606	6452	6402	6404	6060

1964	6796	6886	6616	6532	6176
1965	7113	7068	6967	6807	6381
1966	7214	7298	6872	7059	6586
1967	7476	7678	7261	7151	6652
1968	7164	7450	7121	7082	6643
1969	6995	7297	6830	6878	6443

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Πίνακας II. Κατανομή πληθυσμού γυναικών ανα πενταετία γέννησης

	1971	1981	1991	2001	2001
				without nativity	nativity
20-24	25560	24137	22435	16030	14582
25-29	32335	31513	30036	25185	24365
30-34	33676	33162	32489	31962	31193
35-39	31863	33078	32260	31382	30664
40-44	25401	27901	27328	27170	26525
45-49	29465	31811	31728	31391	30551
50-54	30282	30880	31658	31728	30510
55-59	33608	32171	33630	33721	32381
60-64	33621	32823	33270	33230	31626
65-69	35962	36791	35051	34977	32705

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.